https://jas.ui.ac.ir/?lang=en

Journal of Applied Sociology
e-ISSN: 2322-343X
Vol. 38, Issue 2, No.106, 2027, pp 125-152
Received: 21.04.2026 Revised: 31.07.2026 Accepted: 29.08.2026

Research Paper

Suspended Subjects: An Analysis of Generation Z Subjectivity in Digital Life

Sa'eed Noori
Ph.D. candidate, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran
s.noori@tabrizu.ac.ir

Mohammad Abbaszadeh*
Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran
m-abbaszadeh@tabrizu.ac.ir

Tavakkol Aghayari Hir
Associate professor, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran
aghayarih@gmail.com

Introduction
Generation Z has entered the social arena at a time when social media and communication technologies have become deeply embedded in everyday life. The convergence of this generational experience with rapid social, cultural, and technological transformations has given rise to novel modes of self-experience, self-representation, and agency. Drawing on the cultural and communicative resources at their disposal, members of this generation cultivate diverse practices of "being oneself". The formation of such subjectivity occurs at the intersection of structural conditions, cultural repertoires, social relationships, and emerging communicative affordances. Social media platforms—particularly Instagram—constitute a significant dimension of this lifeworld, offering users a space to articulate and represent their personal experiences, concerns, aspirations, stances, and actions through both textual and visual means. In light of this, the present study aimed to investigate the subjectivity of Generation Z and its varied manifestations as reflected in users' Instagram narratives.

Materials & Methods
The present study employed a qualitative approach using narrative analysis. Instagram constituted the field of study, while the study population consisted of Iranian Generation Z users. Purposive sampling was employed to select accounts of the public whose published contents contained narrative features concerning lived experiences, the future, self-representation, collective issues, or forms of agency. Following the screening process, 70 eligible accounts were selected. The dataset comprised 350 selected Instagram content units drawn from these accounts, which were collected and analyzed between July 2024 and September 2025.

The data were analyzed by using Riessman's approach to narrative analysis. Following repeated reading and coding, the data were organized through attention to semantic features embedded in the narratives and comparison among them. The analysis also considered the plot, the narrator's position, textual and visual elements, the central issue or event, temporal orientation, and the ways in which personal experiences were connected to broader social contexts. Subsequently, through continuous comparison of individual narratives and recurring patterns, the principal patterns of subjectivity were identified and formulated.

Discussion of Results & Conclusion
The findings revealed 3 major narrative patterns: "Subjects in Formation", "Subjects in the Turbulence of Despair and Hope", and "Problematic Subjects". These types could be understood as different ways of representing one's position in relation to unstable conditions. In the first type, narratives

* Corresponding author

How to cite: Noori, S., Abbaszadeh, M., & Aghayari Hir, T. (2027). Suspended subjects: An analysis of generation z subjectivity in digital life. *Journal of Applied Sociology*, *38*(2), 125-152. https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

2322-343x / © University of Isfahan
This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

revolved primarily around efforts to construct the future, personal growth, the pursuit of success, and a belief in the fruitfulness of one's efforts. In these narratives, the subject did not regard their life position and trajectory as settled and sought to shape the future through continued effort and reconstruction of the self.

In the second type, narratives oscillated between the experience of everyday difficulties and anticipation of a better future. Concerns about employment, failure, the difficulty of realizing aspirations, declining economic opportunities, and emotional exhaustion, alongside remaining signs of hope, created a situation in which the future was neither entirely out of reach nor sufficiently certain to be relied upon. Hope in this context often took a fragile and contingent form.

The third type pointed to a form of problematic subjectivity, in which personal concerns and experiences were articulated alongside collective issues and, at times, generational experiences. Through critique, protest, and symbolic forms of representation, users sought to draw their audiences' attention to these issues and encourage reflection upon them. In these narratives, concerns like the difficulties of everyday life, inequality, inefficiency, and social constraints were articulated critically through humor, figurative language, reposting, and other forms of digital expression. Some narratives also drew on trends, forms of protest expression, and symbolic participation in collective currents, revealing decentralized and situational forms of resistance.

The convergence of these patterns was formulated as the central concept of "Suspended Subjects". This concept refers to a condition in which the subject is situated between the existing and the desired state, between an established identity and one that is still in formation, and between structural constraints and efforts to exercise agency, identify new possibilities, and sustain the capacity for action. The suspended subject can therefore be understood as a social and networked construct that is neither situated in a condition of complete failure and powerlessness nor fully liberated from existing constraints. Under circumstances in which pathways to success and social position are no longer defined solely by established models, the subject seeks to redefine their position through new forms of action, individual resources, and emerging forms of cultural capital, while pursuing alternative pathways toward advancement and meaning in life. Suspension, therefore, cannot be understood merely as a damaging condition or as evidence of a loss of agency; in some circumstances, it may provide a context for reflexivity, meaning-making, redefinition of identity, and emergence of situational forms of resistance.

Overall, the findings of this study are consistent with previous research highlighting the importance of digital space in redefining the self and the emergence of new forms of Generation Z activism. At the same time, the findings suggested that the subjectivity of this generation cannot be explained solely in terms of concepts, such as generational rupture, individualism, or technological characteristics. Rather, its diverse forms of subjectivity point to the interrelationship among lived experiences, structural conditions, social relations, and the communicative possibilities afforded by digital space.

Keywords: Generation Z, Suspended Subjects, Instagram, Narrative Analysis, Digital Activism, Symbolic Resistance.

Acknowledgments
The authors thank everyone who contributed to this article.

Conflicts of Interest
There is no conflict of interest.

Funding
The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Statement on the Use of AI
In preparing this article, the free versions of the AI tools Claude and ChatGPT were used to a limited extent to improve the writing, revise selected sentences, and assist with translating parts of the text. The authors reviewed and revised all suggestions and translations generated with the assistance of these tools and accept full responsibility for the final content of the article.

.

جامعه‌شناسی کاربردی

سال سی و هشتم، شماره پیاپی (۱۰۷)، شماره دوم، ۱۴۰۶، ص ۱۵۲-۱۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۲/۰۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۵/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۰۷

مقاله پژوهشی

سوژه‌های معلق: تحلیل سوژه‌گی نسل زِد در زیست دیجیتال[1]

سعید نوری، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران
s.noori@tabrizu.ac.ir

محمد عباس‌زاده*، استاد، گروه علوم‌اجتماعی، دانشکدهٔ حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران
m-abbaszadeh@tabrizu.ac.ir

توکل آقایاری هیر، دانشیار، گروه علوم‌اجتماعی، دانشکدهٔ حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران
aghayarih@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل روایت، به بررسی بازنمایی‌های سوژه‌گی نسل زد در زیست دیجیتال می‌پردازد؛ بدین منظور کاربران فعال نسل زد در اینستاگرام با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها ازطریق مشاهدهٔ متمرکز گردآوری و با روش تحلیل روایت موضوعی ریسمن (2008) تحلیل شد. در این چارچوب، مضامین بازنمایی‌شده در سه سنخ روایی اصلی شناسایی شد: «سوژه‌های درحال تکوین»، «سوژه‌های در تلاطم یأس و امید» و «سوژه‌های مسئله‌مند». بر پایهٔ این سنخ‌ها، سوژه‌های نسل زد در قالب مفهوم «سوژه‌های معلق» صورت‌بندی شد؛ وضعیتی که در تقاطع تعلیق‌های اجتماعی و دیجیتال و در بستر کاستی‌ها، محدودیت‌ها و ناپایداری‌های زیست روزمره شکل می‌گیرد و تجربه‌ای چندوجهی از زیست نسلی را بازنمایی می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که سوژهٔ معلق صرفاً بیانگر وضعیتی آسیب‌زا یا منفعل نیست؛ بلکه در زیست شبکه‌ای و در مواجهه با شرایط ناپایدار، بهره‌گیری از ظرفیت‌های خلاقانه، معنابخشی، انعطاف‌پذیری و اشکال گوناگون مقاومت، عاملیت خود را بروز می‌دهد؛ جایی که قدرتِ جریان‌های شبکه‌ای از قدرت‌های سنتی فراتر می‌رود.

واژه‌های کلیدی: نسل زد، روایت، سوژهٔ معلق، مقاومت، مسئله‌مندی.

[1] این مقاله برگرفته از رساله دکتری رشته جامعه‌شناسی دانشگاه تبریز است.

* نویسنده مسئول:

استناد به این مقاله: نوری، سعید، عباس‌زاده، محمد و آقایاری هیر، توکل . (۱۴۰۶). سوژه‌های معلق: تحلیل سوژه‌گی نسل زِد در زیست دیجیتال، *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۸ (۲)، ۱۵۲-۱۲۵. https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

2322-343X © University of Isfahan
This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

مقدمه و بیان مسئله

شبکه‌های اجتماعی به‌مثابهٔ میدان‌های نوین تعاملات اجتماعی، فرایندهای تحول پیچیده‌ای را برساخته که موجب ادغام فزایندهٔ ساختار زندگی روزمره با فناوری دیجیتال شده است؛ در این چارچوب، شکل‌گیری تجربه و هویت، در فضای بینابینی[1] در تعامل میان حوزه‌های آنلاین و آفلاین رخ می‌دهد (Paganelli, 2024: 6). درون چنین تحولاتی در جهان امروز نسلی سر برآورده است که هویت خود را نه در قبیله، حزب یا طبقه، بلکه در قالب «سوژه‌ای شخصی»[2] تعریف می‌کند. پیدایش این نسل و چهره‌ای جدید از سوژه، امری جهان‌شمول است. این تغییرات نه نشان از انحرافی فرهنگی، بلکه نشان از چرخشی فرهنگی دارد؛ امری که درک آن برای نسل‌های گذشته همواره دشوار بوده است. سوژهٔ شخصی در پی بناکردن پروژهٔ شخصی و به رسمیت شناختن حق سوژگی است تا از این مسیر، هویت خویش را بنا کند (تورن، ۱۳۹۹: ۳۶). سوژگی در کلی‌ترین معنا به شیوه‌ای اشاره دارد که فرد ازطریق آن خود را تجربه و درک می‌کند؛ نوعی حس درونی از «خود» که می‌تواند چندلایه، پراکنده و حتی متعارض باشد (Pinar, 2009: 3). در اندیشهٔ فوکو[3] (1982) «سوژه، فردی است که از خلال روابط قدرت و سازوکارهای معرفتی شکل می‌گیرد؛ در مقام کنشگر آزاد و نیز در مقام کسی که تحت قیدوبند نظم‌های اجتماعی قرار دارد» (Foucault, 1982: 781).

در این چارچوب، ظهور تکنولوژی‌های ارتباطی تحولات گسترده‌ای ایجاد کرده و فرصت بی‌سابقه‌ای برای نیل به آزادی‌های مدنی و تقویت دموکراسی فراهم ساخته است (قائم، ۱۳۸۱: ۲۵۲)؛ زیرا این شبکه‌ها با میانجی‌گری در تعاملات اجتماعی و تقویت پیوند میان کاربران، نقش بسزایی در ارتقای مشارکت مدنی ایفا می‌کند (Abramova & Antonova, 2023: 152/162) و حتی به‌زعم کاستلز[4] (۱۳۸۰)، شیوخ اندیشه، {...}، زندگی، مرگ و عشق‌ورزی ما را نیز دگرگون کرده است (کاستلز، ۱۳۸۰: ۱۶). دراین‌میان، نسل زد[5] که اینترنت و فضای دیجیتال زیست‌بوم طبیعی آن محسوب می‌شود، حضوری پررنگ و فعال در این رسانه‌ها دارد (Kollarova & Niklova, 2025: 4). پرنسکی[6] کاربران فعالی را که با فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات تعامل مستمر دارند، «بومیان دیجیتال»[7] می‌نامد؛ او این گروه را با عناوینی چون «نسل نت»، «کودکان سایبری»، «ذهن‌های تیز» و ... توصیف می‌کند (Gbadeyan & Altan Bayrakktar, 2023: 3)؛ نسلی که فرایند رشد، نحوهٔ زیست، ارتباط‌گیری و هویت‌یابی آن به‌شدت تحت‌تأثیر امکانات و منطق حاکم بر شبکه‌های اجتماعی قرار دارد (Jayatissa, 2023: 180). نسل زد با بهره‌گیری از این امکانات، شیوه‌های متنوعی برای «بودن خود» می‌آفریند؛ اما هم‌زمان با پیچیدگی‌ها و چالش‌های ناشی از همین فرایند بازنمایی مواجه است.

اینستاگرام به‌عنوان یکی از محبوب‌ترین پلتفرم‌ها در میان نسل زد، به‌واسطهٔ ویژگی‌هایی چون تمرکز بر تصویر و ویدئو، عرصه‌ای برای تولید و بازنمایی روایت‌های پیچیده و پویا شده است (Kozharinova & Manovich, 2024: 1). در چنین فضاهایی، مرزهای فرهنگی سیال است؛ بنابراین، این فضاها نه‌تنها به عرصه‌هایی برای بازآرایی تعاملات اجتماعی، شکل‌گیری هویت، و بازتعریف معانی فرهنگی و هنجارهای اخلاقی بدل شده است (Arvanitis et al, 2019: 136)، بخشی از سازوکارهای فرهنگ‌ساز و عاملیت‌بخش نیز به‌شمار می‌رود و واجد منطق خاصی از بازنمایی و نظم نمادین است که کاربران را در معرض بازاندیشی مداوم قرار می‌دهد.

اگرچه در پلتفرم اینستاگرام، پژوهش‌هایی دربارهٔ ابعاد مختلف حضور و فعالیت کاربران انجام شده است، بخش عمدهٔ این مطالعات یا بر جنبه‌های خاصی مانند الگوهای

[1] Liminal space
[2] Personal subject
[3] Foucault
[4] Castells
[5] Z Generation
[6] Prensky
[7] Digital native

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

رفتاری، مصرف رسانه‌ای و روابط اجتماعی تمرکز داشته یا به بررسی کلی‌تر هویت در عصر دیجیتال پرداخته است؛ بااین‌حال، تاکنون به بررسی روایت‌های مربوط به سوژه‌گی نسل زد در این پلتفرم توجه نشده است. منطق پلتفرمی اینستاگرام شامل نظام‌های ارزیابی مانند لایک و ...، الگوریتم‌های دیداری و قواعد نانوشتهٔ بازنمایی، نه‌تنها بر محتوای تولیدشده تأثیر می‌گذارد، بر نحوهٔ تجربه و بازتولید سوژه‌گی نیز مؤثر است؛ این موضوع از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا نسل زد به‌عنوان گروهی که تجربه‌های زیست روزمرهٔ خود را در فضای دیجیتال سامان داده با تنش‌های مداوم میان بازنمایی‌های فردی و نظام‌های معنایی مسلط مواجه است و ازطریق روایت‌های رسانه‌ای خود، مرزهای مفهوم سوژه‌گی و عاملیت فردی و جمعی را به چالش می‌کشد. با در نظر گرفتن این پیچیدگی‌ها، پژوهشِ حاضر به کاوش در چگونگی شکل‌گیری و تحول این سوژه‌ها در زیست دیجیتال می‌پردازد.

ملاحظات نظری

سوژه‌سازی و شکل‌گیری سوژه از دههٔ ۲۰۰۰ میلادی توجه بسیاری از جامعه‌شناسان، پژوهشگران مطالعات فرهنگی، فیلسوفان و تاریخ‌نگاران را جلب کرده است (Wiede, 2020: 2/9). یکی از پرنفوذترین چارچوب‌های نظری دراین‌زمینه، متعلق به فوکو است. مقولهٔ سوژه را می‌توان رشتهٔ مشترک تمام مطالعات فوکو به شمار آورد. باوجود تمرکز گستردهٔ فوکو (1982) بر قدرت، همان‌گونه که در مقالهٔ مشهور خود با عنوان «سوژه و قدرت» تأکید می‌کند، مسئلهٔ محوری در اندیشه‌اش نه صرفاً قدرت، بلکه فهم چگونگی شکل‌گیری سوژه در روابط قدرت است؛ فرایندی که در آن انسان‌ها ازطریق شیوه‌های گوناگون «سوژه‌سازی» همچون گفتمان‌ها، نهادها و اعمال انضباطی به خودآگاهی، هویت و موقعیتی معین در شبکهٔ قدرت دست می‌یابند و هم‌زمان امکان مقاومت و بازتعریف خویش را نیز در این بستر می‌یابند؛ بااین‌حال، او نشان می‌دهد که اتکا به سوژه‌ای که مناسبات سلطه و ساختارهای قدرت را نادیده می‌گیرد، بی‌ثمر است (میلر، ۱۳۸۲: ۲۳۵).

تورن[1] (۱۳۹۹) در تبیین مفهوم «سوژه» تأکید می‌کند که این اصطلاح تنها به فرد یا گروه به‌عنوان موجودی منفعل اشاره ندارد، بلکه به برساختی اجتماعی و فرهنگی از انسان اشاره دارد که کنشگری خود را ازطریق ابراز آزادی و خلاقیت و بازتفسیر تجربه‌های زیسته نشان می‌دهد. به گفتهٔ تورن (۱۳۹۹)، سوژه تلاشی است برای تبدیل موقعیت‌های زیسته به کنشگری آزاد و خودآگاه، به‌گونه‌ای که فرد یا گروه می‌تواند در چارچوب محدودیت‌های ساختارهای اجتماعی و فرهنگی، آفرینندگی و اختیار خود را بازشناسی و تحقق بخشد؛ به‌بیان‌دیگر، سوژه نقش میانجی میان آزادی فردی و جبر اجتماعی را ایفا می‌کند و «روح آزادی» را در کالبد محدودیت‌ها می‌دمد؛ به‌گونه‌ای که تجربهٔ زیسته زمینه‌ای برای تولید معنا و کنش معنادار فراهم می‌آورد (تورن، ۱۳۹۹: ۳۶).

در دیدگاهی که کاستلز (۱۳۸۷) مطرح کرده است، جامعهٔ شبکه‌ای[2] برای توصیف تحولات عمیق اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی به کار می‌رود که ناشی از گسترش فناوری‌های ارتباطی است. در جامعهٔ شبکه‌ای، روابط و فرایندهای اجتماعی در سطح جهانی سازمان‌دهی می‌شود؛ این بدان معناست که هرچند همهٔ افراد به‌طورمستقیم در این شبکه‌ها مشارکت ندارند، ساختارها و فعالیت‌های اصلی زیست انسانی تحت‌تأثیر فرایندهای شبکه‌ای قرار دارد؛ بدین‌ترتیب، جامعهٔ شبکه‌ای چارچوبی است که جریان اطلاعات، قدرت و تعاملات اجتماعی را در سطح جهانی بازتعریف می‌کند و بر مرزهای جغرافیایی و سنتی روابط انسانی تأثیر می‌گذارد (کاستلز، ۱۳۸۷: ۳۱).

پیشینهٔ تجربی

پژوهشی کیفی با رویکرد تحلیل تماتیک توسط خسروی و همکاران (۱۴۰۲) با عنوان «برساخت هویت مقاومت در میان

[1] Touraine
[2] Network Society

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

نسل زد در شهر گنبد کاووس» نشان می‌دهد که هویت این نسل در بستری از کنش‌های ساختارشکنانه و اعتراضی شکل می‌گیرد و با فاصله‌گذاری از ساختارهای سنتی، به‌ویژه در حوزهٔ خانواده و نقش‌های جنسیتی و همچنین با ابراز نارضایتی از وضعیت موجود، خود را به‌عنوان نسلی مستقل، منتقد و تحول‌خواه معرفی می‌کند که در تلاش برای بازتعریف نظم اجتماعیِ مسلط با اتکا بر آرمان‌ها، ارزش‌ها و مطالبات خاص خود، هویتی مقاوم را برساخته و از آن همچون توتمی جمعی دفاع می‌کند.

پارساکیا و همکاران (۱٤۰۲) در پژوهشی با عنوان «تبیین مفهوم انفصال نسلی در مطالعهٔ نسل زد» با بهره‌گیری از رویکردی توصیفی ـ تحلیلی، ابعاد این پدیده را بررسی کردند. نتایج مطالعه نشان‌دهندهٔ تفاوت‌های بنیادین میان نسل زد و سایر نسل‌هاست؛ تفاوت‌هایی که حوزه‌های متنوعی ازجمله فرهنگ، اجتماع، شناخت، هیجان، رفتار، زبان و نگرش را دربر می‌گیرد؛ بنابراین، وجود انفصال نسلی را به‌طورمعناداری نشان می‌دهد.

در پژوهشی که ذاکری و روشنفکر (۱٤۰۳) با بهره‌گیری از روش پیمایش، مصاحبه‌های تکمیلی و تحلیل محتوای مطالعات کیفی پیشین انجام داده‌اند، الگوهای ارزشی و نگرشی نسل زد در شهر تهران تحلیل شده است. نتایج نشان می‌دهد که این نسل از انسجام درونی برخوردار نیست و می‌توان سه تیپ متمایز را در میان آنان تفکیک کرد: «خودگرا ـ موفقیت‌خواه» با محوریت موفقیت اقتصادی و لذت فردی، «خانواده‌گرا ـ رابطه‌محور» و «جامعه‌گرا ـ دیگرخواه». تیپ نخست، علاوه‌بر بیشترین فراوانی، بیشترین فاصله و تفاوت را با نسل‌های پیشین دارد.

پژوهش هاشمی و همکاران (۱٤۰٤) با عنوان «فراتحلیل مطالعات جهانی نسل زد» نشان داد این نسل دارای خصوصیات منحصربه‌فردی نظیر وابستگی زیاد به اینترنت، خودمحوری، گرایش به گردشگری، مصرف‌گرایی آگاهانه، علاقه به برندها، وفاداری به محیط‌زیست، تأثیرپذیری از اینفلوئنسرها و تمایل به کارآفرینی دیجیتال است. نتایج تأکید می‌کند که درک جامع و علمی از جهان‌بینی، ذهنیت و رفتار نسل زد پیش‌شرطی مهم برای سیاست‌گذاری فرهنگی، اجتماعی و آموزشی آینده است. این نسل، از یک‌سو ظرفیتی کلیدی برای تحقق اهداف توسعه است و ازسوی دیگر می‌تواند در صورت نادیده‌گرفتن، منبع آسیب‌ها و ناهنجاری‌های نوظهور باشد.

سیوریکاوا و همکاران[1] (2021) در پژوهشی دربارهٔ رابطهٔ بین نوع ذهنیت و شناسایی نسلی در روسیه، چهار نسل پس از جنگ، شوروی، انتقالی و پس از فروپاشی شوروی را بررسی کردند. نتایج نشان داد افرادی که خود را متعلق به نسل‌های پس از جنگ و شوروی می‌دانند، ذهنیتی سنتی دارند؛ نسلِ پس از فروپاشی شوروی ذهنیتی نوآورانه و نسل انتقالی ترکیبی از هر دو را دارند. همچنین، نسل‌های قدیمی‌تر به منافع گروهی و نسل‌های جوان‌تر به منافع فردی اهمیت بیشتری می‌دهند.

پاگانلی[2] (2024) در پژوهشی در ایتالیا با عنوان «ساخت و بازنمایی هویت در عصر دیجیتال در بین نسل زد» نشان داده که رسانه‌های دیجیتال به فضایی برای خلق، بازآفرینی و عملکرد هویت تبدیل شده است. یافته‌ها حاکی‌ازآن است که نسل زد با استفاده از میم‌ها، روایت‌های تصویری و کنش‌های دیجیتال، هویتی سیال، چندلایه و درحال بازتعریف را رقم می‌زند؛ درنهایت، این پژوهش تحول در شیوه‌های هویت‌یابی و بازنمایی نسل زد را در پیوند با رسانه‌های نوین برجسته می‌سازد.

شارما و شارما[3] (2024) نقش رسانه‌های اجتماعی را در شکل‌گیری جهان‌بینی نسل زد در هند بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که نسل زد به‌عنوان کاربران اصلی پلتفرم‌های اجتماعی، از تعامل با گروه‌ها و فرهنگ‌های متنوع بهره

[1] Sivrikova et al.
[2] Paganelli
[3] Sharma & Sharma

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

می‌برند که موجب افزایش اعتمادبه‌نفس و صراحت در بیان نظراتشان می‌شود. این نسل با ویژگی‌هایی چون تنوع‌پذیری، ذهنیت کارآفرینانه و آگاهی اجتماعی شناخته می‌شود.

کولاروا و نیکلوا[1] (2025) در اسلواکی در پژوهشی با عنوان «هویت دیجیتال نسل زد» تأثیر استفاده از اینترنت بر تصویر بدن و رفاه روانی نسل زد را بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داد که استفادهٔ افراطی از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی در میان نسل زد با پیامدهای روان‌شناختی همچون افزایش اضطراب، افسردگی و نارضایتی از تصویر بدن همراه است. مقایسهٔ اجتماعی در فضای مجازی می‌تواند به تضعیف خودپنداره، تقویت رفتارهای وسواسی و کاهش کارکردهای تحصیلی، شغلی و اجتماعی منجر شود.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با بهره‌گیری از روش تحلیل روایت انجام گرفته است. روایت ترتیب خاصی از نشانه‌هاست که به کمک آن می‌توان معنایی را انتقال داد (ذکایی، ۱۴۰۳: ۲۴۱). در این رویکرد، تمرکز اصلی بر محتوای روایت و شیوهٔ معناگذاری تجربه‌ها، یعنی بر «آنچه گفته می‌شود» قرار دارد و کل روایت هر کنشگر به‌عنوان واحد معنایی یکپارچه‌ای در نظر گرفته می‌شود (Riessman, 2008: 44)؛ اما برای تفسیر روایت‌ها، مؤلفه‌هایی همچون جایگاه راوی، موقعیت روایت، رخداد محوری و جهت‌گیری زمانی نیز بررسی شد، بدون آنکه هدف، انجام تحلیل ساختاری باشد.

اینستاگرام، میدان مطالعه و کاربران ایرانی نسل زد دارای حساب‌های عمومی، جامعهٔ موردمطالعه است. در این پژوهش از بازهٔ زمانی متداول، یعنی متولدین سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۰ میلادی (Csobanka, 2016; Seemiller & Grace, 2017) (۱۳۷۵ تا ۱۳۸۹ شمسی)، به‌عنوان معیار تشخیص تعلق نسلی استفاده شد. داده‌ها از طریق مشاهدهٔ متمرکز و ثبت روایت‌های دیجیتال گردآوری شد. به‌منظور انتخاب نمونه‌ها از نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد و فرایند شناسایی حساب‌ها ازطریق جست‌وجوی هدفمند، بررسی شبکهٔ تعاملات شامل دنبال‌شوندگان، دنبال‌کنندگان، صفحات پیشنهادی اینستاگرام و استفاده از کلیدواژه‌ها و هشتگ‌ها انجام گرفت. معیارهای ورود شامل عمومی‌بودن حساب، تعلق آن به نسل زد براساس نشانه‌های معرفی‌شده در پروفایل، خوداظهاری، اطلاعات تحصیلی، مرحلهٔ زندگی و محتوای منتشرشده، فعال‌بودن صفحه در بازهٔ زمانی مطالعه و مرتبط‌بودن محتوا با موضوع پژوهش بود. حساب‌های تجاری و تبلیغاتی، فاقد فعالیت مؤثر و محتوای مرتبط یا فاقد امکان تشخیص تعلق نسلی حذف شد. در مرحلهٔ تحلیل نیز، از میان محتوای موجود در حساب‌های منتخب، تنها مواردی وارد تحلیل شد که از ظرفیت لازم برای معناپردازی و بازنمایی موقعیت نسلی کاربران برخوردار بود.

در مجموع، پس از بررسی، ۷۰ حساب واجد شرایط انتخاب شد. داده‌های پژوهش شامل ۳۵۰ واحد محتوای اینستاگرامی منتخب از این حساب‌هاست که در بازهٔ زمانی تیرماه ۱۴۰۳ تا شهریورماه ۱۴۰۴ گردآوری و تحلیل شد. انتخاب این بازهٔ زمانی به دلیل هم‌زمانی با اجرای پژوهش، ضرورت حضور مستمر و غوطه‌وری در میدان پژوهش بود.

واحد مشاهده، حساب‌های کاربری و واحد تحلیل، روایت‌های بازنمایی‌شده در این حساب‌ها بود؛ به این معنا که مجموعه‌ای از نشانه‌های متنی و تصویری، موضع یا تجربه‌ای را بازگو، موقعیتی را تفسیر یا تصویری از خود و جهان اجتماعی ارائه می‌کردند. توزیع داده‌ها میان حساب‌ها براساس میزان فعالیت، حجم محتوای مرتبط و غنای روایی صفحات متفاوت بود. به‌منظور جلوگیری از غلبهٔ چند حساب پرکار بر نتایج، داده‌ها به‌صورت مقایسه‌ای میان حساب‌های مختلف بررسی شد.

[1] Kollarova & Niklová

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

جدول ۱- ویژگی‌های نمونهٔ پژوهش و توزیع روایت‌های تحلیل‌شده در حساب‌های اینستاگرامی

Table 1- Characteristics of the research sample and distribution of the analyzed narratives across Instagram accounts

ویژگی نمونه Sample Characteristics	توضیح Description	تعداد روایت استخراج‌شده از هر حساب Number of Narratives Extracted per Account	تعداد حساب Number of Accounts
حساب‌های بررسی‌شده Accounts Examined	۷۰ حساب عمومی نسل زد 70 public Instagram accounts belonging to Generation Z	تا ۲ روایت Up to 2 narratives	22
محتوای گردآوری‌شده Collected Content	۳۵۰ واحد (اعم از پست، بیوگرافی، استوری و ...) 350 units, including posts, biographies, stories, etc.	۳ تا ٤ روایت 3–4 narratives	25
جنسیت کاربران Users' Gender	زن و مرد Female and male users	۵ تا ٦ روایت 5–6 narratives	17
بازهٔ سنی Age Range	۱۳۷۵ تا ۱۳۸۹ (براساس معیار تعلق نسلی) 1375–1389 (based on generational membership criteria)	۷ روایت و بیشتر 7 or more narratives	6
نوع حساب Account Type	شخصی، غیرتجاری و تولیدکنندهٔ محتوا Personal, non-commercial, and content-producing accounts	—	—
محتوای غالب Predominant Content	روایت‌های مرتبط با تلاش، رشد شخصی و ساختن مسیر زندگی، امید و ناامیدی در شرایط ناپایدار، بازنمایی اضطراب‌ها و دغدغه‌های زیسته، روایت‌های انتقادی از شرایط اقتصادی و اجتماعی Narratives concerning personal growth and life-building; hope and despair under unstable conditions; representations of lived anxieties and concerns; and critical accounts of economic and social conditions	—	—
بازهٔ مطالعه Study Period	تیر ۱۴۰۳ تا شهریور ۱۴۰۴ July 2024–September 2025 (Tir 1403–Shahrivar 1404)	—	—

فرایند شناسایی صفحات و گردآوری داده‌ها تا زمانی ادامه یافت که صفحات جدید، الگوهای معنایی متفاوتی نسبت‌به داده‌های پیشین ارائه نمی‌کردند؛ بدین‌ترتیب، کفایت تحلیلی حاصل شد.

فرایند تحلیل با شیوهٔ تحلیل روایت موضوعی[1] ریسمن (2008) دنبال شد: در مرحلهٔ نخست، تمامی داده‌های گردآوری‌شده چندین بار مطالعه و مشاهده شد تا الگوهای اولیهٔ معنا، موضوعات تکرارشونده و شیوه‌های بازنمایی تجربهٔ کاربران شناسایی شود؛ در مرحلهٔ دوم، برای هر واحد داده، متن و تصویر مرتبط به‌عنوان کلیت روایی در نظر گرفته شد و مؤلفه‌هایی مانند راوی، موقعیت روایت، جهت‌گیری زمانی، پی‌رنگ و نقاط تغییر معنایی روایت برای فهم چگونگی سازمان‌یافتن معنا در روایت بررسی شد؛ برای نمونه، تغییر در لحن، موضع یا جهت معنایی روایت به‌عنوان نشانه‌ای از چرخش روایی در نظر گرفته شد؛ در مرحلهٔ سوم، کدهای استخراج‌شده به‌عنوان نشانه‌های معنایی روایت‌ها در قالب مضامین روایی سازمان‌دهی شد. این مضامین صرفاً حاصل تجمیع کدهای مشابه نبود، بلکه ازطریق مقایسه، رفت‌وبرگشت مداوم میان روایت‌های منفرد و الگوهای مشترک میان آنها شکل گرفت. کدگذاری اولیه به‌صورت مستقل توسط سه پژوهشگر انجام شد و موارد اختلاف یا ابهام در فرایند گفت‌وگوی تحلیلی و بررسی مشترک داده‌ها برطرف شد. در مرحلهٔ نهایی با مقایسهٔ میان روایت‌های

[1] Thematic narrative analysis

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

مختلف، الگوهای روایی و سنخ‌های بازنمایی استخراج شد. این روند در تحلیل تمامی روایت‌های مستندشده I 1 تا A1 در بخش یافته‌ها به کار گرفته شده است. اعتبارپذیری پژوهش ازطریق حضور طولانی‌مدت در میدان دیجیتال، مشاهدهٔ متمرکز و مستمر داده‌ها، بازبینی چندبارهٔ محتوای گردآوری‌شده، مقایسهٔ روایت‌های مختلف (عباس‌زاده، ۱۳۹۱: ۲۲) حاصل شد و به‌منظور صحت‌سنجی نتایج، یافته‌ها بر پایهٔ شواهد تجربی و نمونه‌های واقعی محتوای اینستاگرامی مستندسازی و تحلیل شد.

به‌منظور رعایت اخلاق پژوهش، تنها محتوای حساب‌های عمومی اینستاگرام بررسی شد. برای حفظ محرمانگی، نام کاربری، تصاویر قابل‌شناسایی و هرگونه اطلاعاتی که امکان شناسایی کاربران را فراهم کند، حذف یا ناشناس‌سازی شد. همچنین با توجه به احتمال حضور افراد زیر ۱۸ سال، از بازنشر اطلاعات هویتی و جزئیات شخصی خودداری شده است.

یافته‌ها

تحلیل روایت‌های مورد مطالعه نشان داد که تجربه‌های کاربران نسل زد در قالب سه الگوی روایی متمایز سازمان یافته است. این سنخ‌ها اگرچه در شیوهٔ مواجهه با خود، آینده و شرایط اجتماعی تفاوت دارد، در وضعیت مشترکی از بی‌ثباتی، عدم‌قطعیت و دغدغه‌مندی و تلاش برای بازسازی موقعیت فردی اشتراک می‌یابد. استخراج این الگوهای مشترک از مقایسهٔ میان روایت‌های منفرد و حفظ پیوستگی معنایی هر روایت حاصل شد و درنهایت به شکل‌گیری مضمون فراگیر «سوژه‌های معلق» انجامید؛ مفهومی که موقعیت این سوژه‌ها را در فاصلهٔ میان عاملیت و محدودیت، امید و ناامیدی و تلاش برای ساخت آینده در شرایط ناپایدار توضیح می‌دهد (جدول ۱).

جدول ۲- الگوها و مضامین روایی استخراج‌شده

Table 2- Extracted narrative patterns and themes

مضمون فراگیر Overarching Theme	سنخ روایی Narrative Type	مضمون روایی فرعی Sub-narrative Theme	نمونهٔ کدهای اولیه Examples of Initial Codes
سوژه‌های معلق Suspended Subjects	سوژه‌های درحال تکوین Subjects in the Making	پایداری در مسیر رشد Perseverance in the Path of Growth	انتشار محتوای مرتبط با کار، پست‌هایی با جملات جا نمی‌زنم، نمایش یادگیری مهارت، محتواهایی با تأکید بر تلاش، ساختن آینده و پیشرفت، تصویر همراه با کپشن از سختی‌های روزمره و تحمل آن، نمایش تمرین و مطالعهٔ روزانه، تولید و بازنشر محتوا دربارهٔ سختی مسیر زندگی، روایت بصری از خستگی، تلاش و اراده، استفاده از عبارت «ادامه می‌دهم». Publication of work-related content; posts featuring statements such as "I won't give up"; showcasing skill acquisition and learning; content emphasizing effort, building a future, and progress; images accompanied by captions about everyday hardships and enduring them; displaying daily practice and study; producing and reposting content about the hardships of life's journey; visual narratives of fatigue, effort, and determination; using the phrase "I keep going".
		باور به ثمربخشی تلاش‌ها Belief in the Efficacy of Effort	بازنشر جملات انگیزشی دربارهٔ موفقیت، نمایش نتیجهٔ یک فعالیت حرفه‌ای، روایت تجربه‌های فردی از غلبه بر مشکلات، بازنمایی اگه تلاش کنی زندگیت تغییر می‌کنه، نسبت‌دادن پیشرفت به پشتکار شخصی، باور به امکان تغییر شرایط با کوشش فردی، امید به پاداش تلاش. Reposting motivational quotes about success; showcasing the outcomes of professional activities; personal accounts of overcoming difficulties; portraying the idea that effort can change one's life; attributing progress to personal perseverance; believing in the possibility of changing circumstances through individual effort; hoping for the rewards of one's efforts.

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

مضمون فراگیر Overarching Theme	سنخ روایی Narrative Type	مضمون روایی فرعی Sub-narrative Theme	نمونهٔ کدهای اولیه Examples of Initial Codes
		تعهد به تحقق سوژگی Commitment to the Realization of Subjectivity	انتشار محتوا با وعدهٔ دستیابی به موفقیت در آینده، یادآوری تعهد گذشته و ساختن آینده، انتشار پست با مضمون به آرزوهایم قول رسیدن داده‌ام، تلاش برای مستقل‌شدن، پست‌کردن روایت شخصی از عزم برای آیندهٔ بهتر. Publishing content expressing confidence in future success; recalling past commitments and efforts to build a future; posting messages such as "I have promised myself that I will achieve my dreams"; efforts toward becoming independent; sharing personal narratives expressing determination to pursue a better future.
		آینده‌باوری در زیست‌جهان ناپایدار Future Orientation in an Unstable Lifeworld	انتشار محتوایی با مضمون باور به آینده باوجود سختی‌های اکنون، بازنمایی سختی هم‌زمان کار و تحصیل و باور به آینده، تلاش برای حفظ انگیزه در شرایط اقتصادی دشوار، تصور امکان بهترشدن آینده، نمایش برنامه‌ریزی برای رسیدن به اهداف باوجود مشکلات. Publishing content expressing belief in the future despite present hardships; representing the simultaneous challenges of work and study alongside hope for the future; efforts to maintain motivation under difficult economic conditions; imagining the possibility of a better future; displaying plans to achieve goals despite existing difficulties.
	سوژه‌های در تلاطم یأس و امید Subjects Caught between Despair and Hope	امید به‌مثابهٔ انگیزه Hope as a Source of Motivation	استفاده از جملات انگیزشی، انتشار روایتی از ادامهٔ تلاش به پشتوانهٔ عشق مادر، نوشتن یادداشت امیدبخش خطاب به خود، بازنشر پست‌هایی با مضمون امید به روزهای بهتر پس از دشواری‌ها، پست و استوری‌کردن نقل‌قول‌های انگیزشی، بازنمایی انگیزه ازطریق تصاویر نمادین مثل طلوع خورشید. Using motivational phrases; sharing narratives about continuing efforts, sustained by maternal love; writing encouraging notes to oneself; reposting content expressing hope for better days after hardships; posting and sharing motivational quotations; representing motivation through symbolic images such as sunrise.
		امید مبهم و شکننده Ambiguous and Fragile Hope	ترکیب تصاویر امیدوارکننده با کپشن‌های حاوی تردید، نمایش و بیان هم‌زمان نگرانی و امید، پست‌هایی دوگانه با مضمون امید و ناامیدی، تردید و نگرانی به آینده، امیدواری بدون اطمینان از نتیجه، احساس بلاتکلیفی و انتظار برای تغییر. Combining hopeful images with captions expressing doubt; displaying and expressing concern and hope simultaneously; publishing ambivalent posts conveying both hope and despair; expressing uncertainty and concern about the future; maintaining hope without certainty about the outcome; conveying feelings of uncertainty and waiting for change.
	سوژه‌های مسئله‌مند Problematizing Subjects	اضطراب وجودی در روایت‌های شخصی Existential Anxiety in Personal Narratives	انتشار مطالب دربار ترس از آیندهٔ نامعلوم، نمایش نگرانی‌ها وفشارهای تجربه‌شده، نمایش نگرانی از آمدن سال جدید، نمایش نگرانی‌های مرتبط با مسائل مالی و قیمت دلار. Publishing content about fear of an uncertain future; displaying concerns and experienced pressures; expressing anxiety about the arrival of a new year; sharing concerns related to financial difficulties and the exchange rate.

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

مضمون فراگیر Overarching Theme	سنخ روایی Narrative Type	مضمون روایی فرعی Sub-narrative Theme	نمونهٔ کدهای اولیه Examples of Initial Codes
		مواجههٔ انتقادی و اعتراضی Critical and Protest-Oriented Engagement	پست‌های انتقادی از شرایط اقتصادی و اجتماعی، انتشار پست انتقادی دربارهٔ گرانی، بیان نارضایتی از وضعیت موجود، پست‌های مقایسه‌ای شرایط جوانان ایرانی و سایر کشورها، استفاده از طنز، کنایه، هشتگ‌ها و نشانه‌های اعتراضی. Critical posts addressing economic and social conditions; publishing critical content about rising prices; expressing dissatisfaction with the existing situation; comparative posts about the conditions of young people in Iran and other countries; using humor, irony, hashtags, and protest-related symbols.
		کنش مقاومتی نمادین Symbolic Acts of Resistance	بازنمایی محرومیت نسلی و اعتراض نمادین، بازنشر محتوای نمادین دربارهٔ کنترل زنان، روایت اجبار به انتخاب میان بد و بدتر، بازنمایی انتقادی محدودیت‌های اجتماعی علیه آگاهی زنان، تولید و بازنشر محتوای انتقادی‌ـسیاسی، نمایش سبک زندگی متفاوت از هنجارهای مسلط. Representing generational deprivation and symbolic protest; reposting symbolic content concerning the control of women; narratives of being compelled to choose between two undesirable alternatives; critically representing social restrictions on women's awareness; producing and reposting critical political content; displaying lifestyles that differ from dominant norms.

در ادامه، هریک از الگوها و مضامین استخراج‌شده به همراه شواهد تشریح می‌شود:

الگوی روایی سوژه‌های درحال تکوین: تلاش برای ساختن[1]

این روایت، به سوژه‌هایی اختصاص دارد که در فرایند شکل‌دهی به هویت فردی و اجتماعی خود، کنشگری را به‌عنوان یکی از مسیرهای تجربه «شدن» بازنمایی می‌کنند و در مواجهه با محدودیت‌ها بر عاملیت، خوداتکایی و استمرار در مسیر رشد تأکید دارند؛ به این معنا که خود را عامل اصلی ایجاد و شکل‌دهی به وقایع و رفتارهای زندگی‌شان می‌دانند و توان کنشگری خود را باور دارند؛ بنابراین، رشد و توسعهٔ فردی به‌مثابهٔ پروژه‌ای راهبردی بازنمایی می‌شود. آنان مسئولیت را توزیع‌شده نمی‌پندارند و به‌جای انتظار برای تغییرات بیرونی، با تلاش و ارادهٔ فردی در پی تحقق اهداف خود هستند. آن‌گونه که از روایت‌های بازنمایی‌شده برمی‌آید، این فرایند کنشی سازنده است؛ تلاشی برای کاهش ابهام و حذف آنچه ناممکن تلقی می‌شود. در شکل‌گیری این سنخ روایی می‌توان ردپای شرایط اقتصادی را مشاهده کرد؛ شرایطی که ذهنیتِ جست‌وجو برای ساخت آینده‌ای مطمئن‌تر را در میان سوژه‌ها برانگیخته است.

آنها در جست‌وجوی تحقق تصویری از خود به‌مثابهٔ سوژه‌ای موفق، خودساخته و مسلط بر زیست روزمرهٔ خویش هستند و برای دستیابی به این هدف با جدیت می‌کوشند. کنش آنها بر پایهٔ منطق درونی‌شده‌ای چون رقابت‌پذیری و خودمسئول‌پنداری سامان می‌یابد. همین منطق است که در قالب کنش‌هایی نظیر نمایش سخت‌کوشی در محیط کار نمایان می‌شود. «پروژهٔ زندگی» در برخی روایت‌ها علاوه‌بر بهبود و بازسازی شرایط زیستی، خودآفرینی هویتی نیز است. آنان با بهره‌گیری از منابع محدود می‌کوشند تا راه‌های تازه‌ای برای بقا، پیشرفت و دیده‌شدن بسازند. در بخش پیش رو دربارهٔ تم‌های کلیدی این سنخ به تفکیک بحث می‌شود:

[1] به‌منظور رعایت استانداردهای نگارشی دو تصویر در هر تم فرعی مستندسازی و تحلیل شد.

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

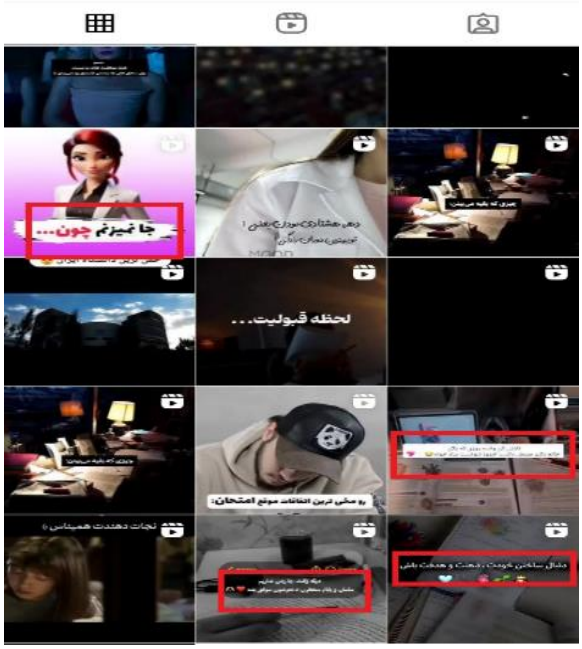
پایداری در مسیر رشد

با در نظر گرفتن این پیش‌فرض عصر مدرن که منزلت اجتماعی فرد، بازتابی از استعداد و تلاش او است (سیدمن، ۱۳۹۱: ۱۰۷)، در این تم، الگویی از کار و تلاش مداوم مشاهده می‌شود که هدف آن، بهبود شرایط زیستی و مقاومت دربرابر ساختارهای محدودکننده است که فارغ از حصول نتایج آنی، نوعی «ادامه‌دادن به‌رغم سختی‌ها» معنا می‌یابد و شانس زندگی مطلوب را افزایش می‌دهد. آنها به‌جای مواجههٔ منفعلانه با محدودیت‌ها، با اتخاذ نوعی کنش مقاومتی و تاب‌آوری در پی تحقق چشم‌اندازهای فردی خود هستند. این بازنمایی‌ها درعین‌حال که واجد بُعدی انگیزشی است، به نوعی از اخلاق‌مندی مدرن نیز دلالت دارد که در آن موفقیت، محصول باور به عاملیت، درک اخلاقی از مسئولیت‌پذیری، تلاش فردی و پشتکار تلقی می‌شود.

تصویر A1

تصویر A2

تصویر ۱- بازنمایی تم فرعی پایداری در مسیر رشد

Fig 1- Representation of the subtheme “persistence in the path of growth

در یکی از این روایت‌ها، تصویر «ساعت پنج‌ونیم صبح در محیط کار» در صفحهٔ اینستاگرامی (تصویر A 1)، نشان می‌دهد که راوی به‌عنوان یک کفش‌فروش خیابانی، با بازنمایی آغاز کار در سپیده‌دم، خود را سوژه‌ای پرتلاش و درگیر با دشواری‌های زندگی روزمره معرفی می‌کند.

روایت بر محور ساختن خودِ مطلوب ازطریق کار و تاب‌آوری دربرابر سختی‌ها شکل می‌گیرد؛ بااین‌حال، ورود گزارهٔ «مدت‌هاست از خودم بی‌خبرم» مسیر روایت را به تأمل دربارهٔ وضعیت خویشتن تغییر می‌دهد و موقعیت سوژه را از فردی صرفاً پرتلاش و هدف‌مند به سوژه‌ای درگیر با تجربهٔ فرسودگی و فاصله‌گرفتن از خویشتن تغییر می‌دهد. در لایه‌ای دیگر از همین گفته، این روایت تنش میان «خودِ زیسته در اکنون» و «خود مطلوبِ درحال ساخته‌شدن» را آشکار می‌سازد. این روایت از دشواری‌های اکنون آغاز می‌شود و در جست‌وجوی آینده‌ای مطلوب پیش می‌رود؛ مسیری که در آن سوژه برای ساختن فردای مطلوب، بخشی از زیستن در اکنون را به تعویق می‌اندازد. در اینجا اکنون و آینده در رابطه‌ای مبادله‌ای تعریف می‌شود: امروز، بهای فردا است. این ساختار

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

مبادله‌ای، به رنج حال نوعی مشروعیت موقت می‌بخشد؛ همین معنابخشی به رنج است که پایداری در مسیر رشد را برای سوژه ممکن می‌سازد.

در روایتی دیگر از همین سنخ در تصویر A2، نمای کلی صفحهٔ اینستاگرامی یک کاربر دههٔ هشتادی مشاهده می‌شود. گویی صفحه‌اش ویترین تلاش و دفتر ثبت مقاومت روزمره دربرابر تنگناها و چالش‌های زیستی است. در این روایت‌ها، راوی با بهره‌گیری از گزاره‌هایی مانند «دنبال ساختن خودت، ذهنت و هدفت باش» و «تلاش کن واسه روزی که بگن خانم دکتر مریض داشت، نتونست بیاد»، برساختی از خویشتن ارائه می‌دهد که فراتر از آرزویی ساده در کلامش نهفته است. او به بازنمایی «پروژهٔ هویتی آینده‌نگارانه» می‌پردازد که نوعی «برنامه‌ریزی» برای تحقق «خود مطلوب» تلقی می‌شود. راوی با تخیل موقعیت آرمانی آینده (یعنی دستیابی به جایگاه شغلی و پرستیژ اجتماعی که باید در چشم دیگران هم دیده و تأیید شود) و بازنشر آن، بر ایستادگی دربرابر سختی‌های مسیر تأکید دارد. روایت آینده‌محور است؛ یعنی دشواری‌های اکنون در نسبت با امکان تحقق آینده‌ای بهتر معنا می‌یابد. در روایتی ویدئویی از همین صفحه، راوی با گزارهٔ «جا نمی‌زنم چون ...» و تأکید بر استمرار تلاش برای نیل به هدف، چالش‌ها و سختی‌های زیستی را از امری بازدارنده به بخشی رهایی‌بخش از فرایندِ «شدن» و بازسازی هویت تغییر معنا می‌دهد؛ بنابراین، از دل همین روایت برمی‌آید که رنج مسیر و دشواری‌ها امری است که باید تحمل شود تا رشدی حاصل آید، نه رنجی بی‌معنا.

باور به ثمربخشی تلاش‌ها

در این تم نوعی یقین عقلانی مشاهده می‌شود که با امیدواری صرف یا خیال‌پردازی رمانتیک تفاوت دارد و حاوی جنبه‌های عقلانی و عمل‌گرایانه است و افراد باور دارند کنش‌هایشان قادر است در آینده پیامدهای مؤثر و بهبوددهنده‌ای ایجاد کند. با اتکا به این باور، آینده عرصه‌ای انعطاف‌پذیر است که می‌توان با کنش‌های هدفمند، بر عدم‌قطعیت‌های آن فائق آمد. این رویکرد به‌عنوان نیروی محرک درونی، کنشگر را به استمرار فعالیت، بازشناسی توانمندی‌های خویش و معنابخشیدن به کنشگری سوق می‌دهد تا مسیر زندگی را برآیندِ کنش‌های آگاهانهٔ خود قلمداد کند؛ بنابراین، برنامه‌ریزی، مهارت‌آموزی، و پیگیری مسیرهای توسعهٔ فردی علاوه‌بر آنکه نشانگر فعالیت‌های آینده‌نگر بوده، ابزارهایی برای تحقق این باور بنیادین است که «نابرده رنج گنج میسر نمی‌شود»؛ این تم را می‌توان مصداقی از عقلانیت در زیست روزمره دانست که حامل نگاه انتقادی به اکنون و تلاش برای گشودن مسیرهای ممکن در آینده است.

تصویر B1 تصویر B2

تصویر ۲- بازنمایی تم فرعی باور به ثمربخشی تلاش‌ها

Fig 2- Representation of the subtheme “belief in the fruitfulness of efforts”

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

تصویر B1، صحنه‌ای از دویدن فردی در کنار ساحل و در هنگام غروب را به نمایش می‌گذارد. این انتخاب بصری، تأکید را از سوژه به خود کنش «رفتن» منتقل می‌کند. متن همراه تصویر با این مضمون «مگه میشه ته این دویدن‌ها هیچی نباشه؟ می‌رسیم بالاخره»، روایتی استعاره‌ای را از باور به نتیجه‌بخش بودن تلاش‌های فردی شکل می‌دهد. راوی در این روایت، خود را سوژه‌ای بازنمایی می‌کند که در فاصلهٔ میان وضعیت کنونی و آیندهٔ مطلوب، مسیر تلاش و استمرار را طی می‌کند. واکنش مخاطب با مضمون «من هستم و تا ته زندگی تلاش می‌کنم»، از شکل‌گیری نوعی هم‌صدایی با روایت حکایت دارد و و دلالت آشکار بر امید را در این کنش تثبیت و تقویت می‌کند.

روایت بر حرکت، استمرار و رسیدن استوار است و آینده به‌عنوان پیامد تداوم تلاش و کنش فردی بازنمایی می‌شود. روایت، خطی و دارای نقطهٔ پایان مشخص نیست؛ بلکه ساختاری باز و رو به آینده دارد که در آن، حال و آینده در هم تنیده می‌شود، بی‌آنکه لحظهٔ پایانی معلوم باشد. راوی با خودش کلنجار می‌رود (مگه می‌شه ...) و در همان جمله، آن تردید را با باوری قاطع (می‌رسیم بالأخره) پاسخ می‌دهد و می‌بندد و بدین ترتیب، از «تردید» به «یقین» عبور می‌کند.

درنهایت، پیوند میان تصویر (افق دست‌نیافتنی، کنش تنها و بدون همراه) و متن (باور به تضمین ضمنی نتیجه) تصویری از فاعلیت فردی می‌سازد که در آن، مسئولیت رسیدن به هدف کاملاً بر عهدهٔ خود فرد است، بدون اشاره به هیچ نهاد، حمایت بیرونی یا شرایط ساختاری که مسیر را تسهیل یا دشوار کند.

آنچه در تصویر B2 جلب توجه می‌کند، نمایش حرکت و پویایی است؛ عنصری که در کنار متن روایت، معنایی فراتر می‌یابد: «من همیشه تمام تلاشم را می‌کنم. اگه نشد، بازم تلاش می‌کنم؛ ولی تا حالا نشده که نشه ...». راوی با قراردادن خود در موقعیت تمرین و تلاش، داستانی از استمرار، پیگیری و باور به امکان تحقق هدف را روایت می‌کند. سوژه نیل به موفقیت را حاصل پیوند توکل، باور به امکان تغییر و کار بی‌وقفه تعریف می‌کند که در آن استمرار تلاش نیرویی است که هدف را به‌سوی تحقق پیش می‌راند.

روایت، خط سیری ساده و خطی ندارد؛ بلکه در آن، دیروز، امروز و فردا در هم تنیده می‌شود تا پیوستاری یکپارچه از باور را شکل دهد. تلاش‌های گذشته، پایه‌ای می‌شود برای تلاش مستمر در اکنون و کنش امروز نیز معطوف به آینده‌ای است که هنوز نرسیده، اما قطعی انگاشته شده است. عبارت «تا حالا نشده که نشه» تأکید اصلی روایت است. سوژه با بازخوانی تجارب و موفقیت‌های پیشین، روایتی از اطمینان به آینده می‌سازد که اعتماد به ثمربخشی تلاش را تأیید می‌کند.

تعهد به تحقق سوژگی

در بطن و تداوم این تلاشِ سازنده، می‌توان نوعی «تعهد به تحقق سوژگی» را مشاهده کرد؛ این تعهد ذهنی و عملی، بیانگر الزام سوژه برای خلق و تغییر زیست فردی و ارادهٔ معطوف به تغییر است. به تعبیر بک و گرنشهایم[1] (2002)، افراد «محکوم به نوشتن زندگی خود» هستند؛ به این معنا که فرد مجبور است دربارهٔ ابعاد مختلف زندگی تصمیم بگیرد. این امر در سایهٔ فردی‌شدن و «آزادی مخاطره‌آمیز» رخ داده است (Beck & Gernsheim, 2002: 5). این تعهد شامل درک کامل این است که چه واقعیت‌های سختی وجود دارد و ازطریق کنشگری چه چیزهایی را می‌توان تغییر داد. میل به ساختن نسخه‌ای مطلوب از خویشتن، نیرویی است که به کنش‌های روزمره جهت می‌دهد و امکان حفظ معنا، کرامت و سوژه‌گی را فراهم می‌کند. در این روایت‌ها، برخی کاربران با جملاتی نظیر «به آرزوهایم قول رسیدن داده‌ام» و ... نشان می‌دهند که تحقق سوژگی امری ممکن و دست‌یافتنی است.

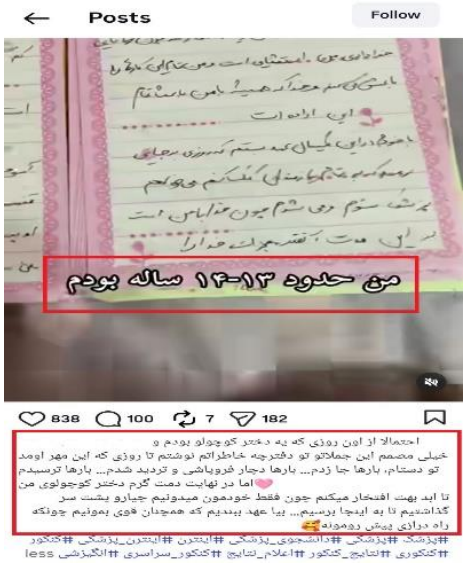
[1] Beck & Gernsheim

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

تصویر C1

تصویر C2

تصویر ۳- بازنمایی تم فرعی تعهد به تحقق سوژگی

Fig 3- Representation of the subtheme commitment to the realization of subjectivity

تصویر C1 با عبارت «خیال پرنسس‌شدن بماند برای دیگران. من یک زن شجاع، قوی و مستقل خواهم شد»، بیشتر به اعلام موضع شبیه است تا آرزویی ساده؛ روایتی از بازاندیشی هویت زنانه و تلاش برای تحقق سوژگی. در این روایت، راوی خود را نه به‌عنوان فردی منفعل دربرابر انتظارات اجتماعی، بلکه به‌عنوان کنشگری معرفی می‌کند که درحال تعریف مسیر زندگی و هویت خویش است. او پیش از هرچیز، تصویری را که دیگران یا فرهنگ رایج برایش ساخته‌اند، کنار می‌زند تا جایی برای تعریف خودش باز کند. کلمهٔ «بماند» نیز از رهاکردن آگاهانهٔ الگویی حکایت دارد که دیگر برای او کافی نیست.

روایت با گذار از تصویر کلیشه‌ای «پرنسس» به تصویری از زن «شجاع، قوی و مستقل»، تصویر تازه‌ای از زن‌بودن را بنا می‌کند؛ تصویری که دیگر دربرابر تصویر پرنسس تعریف نمی‌شود، بلکه دربرابر آن می‌ایستد. روایت از تصمیم‌ها و کنش‌های اکنون آغاز می‌شود و به‌سوی آینده‌ای مطلوب امتداد می‌یابد؛ آینده‌ای که در آن سوژه، هویت خود را نه محصول انتظارات بیرونی، بلکه حاصل انتخاب و کنش آگاهانهٔ خویش می‌داند. در این مسیر، معنای «زن‌بودن» نیز تغییر می‌یابد؛ «زن‌بودن» از موقعیتی تحمیل‌شده به هویتی فعالانهٔ ساخته‌شده تبدیل می‌شود. این روایت در موقعیتی شکل می‌گیرد که نظم‌های جنسیتی همچنان در تعریف نقش‌های زنانه حضور دارد؛ اما سوژه با بازتعریف این نقش‌ها، امکان تخیل و تحقق شکل متفاوتی از خود را فراهم می‌کند، نه آنکه ازطریق فرایندهای تحمیلی، به «زن» تبدیل شود.

در مجموعهٔ روایت‌های C2 مربوط به دانشجوی پزشکی، تعهد به تحقق سوژگی در گذر از خاطرهٔ کودکی بازنمایی می‌شود. در یکی از روایت‌ها خطاب به خودش می‌نویسد: «خودت را به آدم شریف تبدیل کن.» این جهت‌گیری در روایت دیگری ادامه می‌یابد. او با بازگشت به خاطرهٔ کودکی خود می‌نویسد: «احتمالاً از اون زمانی که دختر کوچولو بودم ... بارها دچار فروپاشی و تردید شدم. بارها ترسیدم؛ اما درنهایت، فقط خودمون می‌دونیم چیا رو پشت سر گذاشتیم تا به اینجا برسیم. بیا عهد ببندیم که همچنان قوی بمونیم؛ چون راه درازی پیش رومونه».

هم‌نشینی این روایت‌ها، مسیر شکل‌گیری سوژه‌ای را نشان

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

می‌دهد که گذشته، اکنون و آینده را در فرایندی پیوسته از خودسازی به هم پیوند می‌زند. هر خاطره و تجربه‌ای از فروپاشی یا تردید، سنگ‌بنایی برای همان تعهدی است که در جملهٔ اول (خودت را به آدم شریف تبدیل کن) بیان شده بود. این بازنمایی بخشی از مسیر تحقق خویشتن است. عبارت «بیا عهد ببندیم» در پایان روایت دوم، این تعهد را از یک قصد به یک پیمان با خود تغییر می‌دهد. راوی خود را در حال تبدیل‌شدن به سوژه‌ای مطلوب معرفی می‌کند که ازطریق تعهد و مقاومت دربرابر موانع، در پی تحقق تصویر مطلوب خویش است.

الگوی روایی سوژه‌های در تلاطم یأس و امید: امید در دل تردیدها

این الگو نوعی اعلام وضعیت است که احساسات، حالات روحی و موقعیت را آشکار می‌سازد. بازنشر مکرر گزاره‌هایی چون «باید صبر کنیم»، «همه‌چیز درست می‌شه»، یا «داریم تحمل می‌کنیم»، بار گفتمانی مشخصی دارد؛ امیدی جمعی، اما معلق که در غیاب چشم‌اندازی روشن ازطریق نوعی مقاومت و انتظار بازتولید می‌شود. وضعیت انتظار و امید معلق ریشه در روابط پیچیده و پویای میان کیفیت زندگی، رفاه، شرایط اجتماعی و چشم‌انداز آینده دارد (Randle, 2017: 3). رورتی[1] (۱۳۸۲) امید را نه‌تنها نویدبخش آینده‌ای مطلوب‌تر در مقایسه با گذشته می‌داند، بلکه بر مسئولیت انسان نیز درقبال ساختن این آینده تأکید می‌ورزد (رورتی، ۱۳۸۲: ۱٥٤)؛ بنابراین، در وضعیتی که شرایط اقتصادی بر پاشنهٔ ثبات نمی‌چرخد، برقراری توازن میان واقعیت‌های عینی و آرمان‌های آینده دچار گسست می‌شود و در غیاب دورنمای اطمینان‌بخش، آرزوهای معوق جای خواسته‌های محقق را می‌گیرد.

این الگو نشانه‌ای از نقصان در امید و نیز بیانگر تحول آن در شرایط بی‌ثباتی است. امیدی که درون خود، آگاهی از فقدان را حمل می‌کند و نیز میل به امکان را؛ این امید نوعی زیست در عدم‌قطعیت است که کنشگر را میان مقاومت و تسلیم، خلق و انزوا معلق نگه می‌دارد. چنین امیدی گاه به‌مثابهٔ مکانیسم بقا عمل می‌کند و گاه خود به منبع آسیب و فرسودگی تبدیل می‌شود (Berlant, 2011: 3)؛ با این‌وجود، در این دوگانگی، امید به تغییر همان لحظهٔ مقاومت است (پارسانیا و یوسفی، ۱۳۹۵: ٦٥)؛ لحظه‌ای که روزنه‌ای از خواستن، ادامه‌دادن و بقا می‌گشاید.

در این بررسی نمودهای این نوع امید را می‌توان در روایت‌هایی دید که از یک‌سو به امکان تغییر دلالت دارند؛ مانند نوستالژی آینده و ازسوی دیگر، حاکی از زیستی است که با دشواری‌های گوناگون درهم‌تنیده شده است. در ادامه، تم‌های فرعی این سنخ بررسی می‌شود:

آینده‌باوری در زیست‌جهان ناپایدار

در شرایطی توأم با عدم‌اطمینان طبیعی است که تحقق آرمان‌ها مستلزم اتخاذ رویکردی فعالانه و آینده‌محور باشد. نسل زد که برساختهٔ یک دوره خاص است، با نگرانی و تردید به آینده می‌نگرد؛ اما این نگرانی‌ها لزوماً به انفعال یا چشم‌پوشی از آینده منجر نشده است. کاستلز (2012) بیان می‌دارد که نسل جوان در شرایط بحرانی، منفعلانه در انتظار سرنوشت نمی‌ماند؛ بلکه گفتمان‌های مقاومتی و نوآورانه‌ای می‌سازد که در مواجهه با این موقعیت، از سویی، درگیر واقع‌گرایی دربرابر شرایط نامطمئن پیش روست و ازسوی دیگر، در تلاش برای تولید گفتمان‌های امیدبخش به‌منظور بازسازی و معنابخشی به آینده‌ای مطلوب است تا از رهگذر این امید، خود را دربرابر فرسودگی معنایی و روانی محافظت کرده و عاملیت خود را در مواجهه با موانع ساختاری حفظ کند.

[1] Richard Rorti

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

تصویر D1 تصویر D2

تصویر ٤- بازنمایی تم فرعی آینده‌باوری در زیست‌جهان ناپایدار

Fig 4- Representation of the subtheme future-orientedness in an unstable lifeworld

از میان جزئیات سادهٔ روزمره، فنجان چای روی میز در تصویر D1 با این عبارت همراه شده است: «شاید امروز سخت باشه، ولی من امید دارم به روزای خوب {...}؛ ولی این روزای سخت به خوشی‌های آینده می‌ارزه». روایت با اذعانی کوتاه به دشواری‌های اکنون آغاز می‌شود؛ ساختار این جمله از همان ابتدا تنگنای لحظهٔ اکنون را انکار نمی‌کند. راوی دشواری را می‌پذیرد و در همان پذیرش، جایی برای امید باز می‌کند؛ بنابراین، روایت بر تقابل میان تجربهٔ مشقت در زمان حال و انتظار برای آینده‌ای بهتر شکل گرفته است.

در این روایت، مخاطب را می‌توان در دو لایه بازشناخت: نخست، خود راوی در جایگاه مخاطبی درونی با جملهٔ «من امید دارم ...» و دوم، کسانی که تجربه‌ای مشابه از دشواری، زیست‌جهان مشترکِ عدم‌قطعیت و انتظار برای بهبود دارند. روایت با گذاری آرام از «امروز» دشوار، به‌سوی دورنمایی نامعلوم، اما امیدبخش با عنوان «روزای خوب» و درنهایت به‌سوی «خوشی‌های آینده» پیش می‌رود. راوی سختی حال را در نقطه‌ای از یک مسیر زمانی قرار می‌دهد که سرانجامش هرچند دیرهنگام، به پاداشی قطعی ختم خواهد شد. تکرار دوگانهٔ واژهٔ «ولی» در روایت، مسیر معنا را تغییر می‌دهد؛ نخست به‌عنوان گذار از سختی به امید و دوم به‌عنوان تبدیل سختی به امری معنادار در مسیر آینده. همچنین، موقعیت روایت را می‌توان در بستری از عدم‌قطعیت درک کرد که امکان برنامه‌ریزی برای آینده را کاهش می‌دهد؛ اما راوی در مواجهه با این وضعیت، ازطریق آینده‌باوری به زندگی و مسیر پیش‌رو معنا می‌بخشد.

در تصویر D2، پرسش مخاطب (اصلاً مگه میشه همزمان با تحصیل کار کرد؟)، نقطهٔ آغاز روایت را شکل می‌دهد و راوی را در موقعیت پاسخ‌گویی قرار می‌دهد؛ موقعیتی که تجربه فردی او را به گفت‌وگویی دربارهٔ امکان ادامهٔ مسیر در شرایط دشوار تبدیل می‌کند؛ اعترافی به تجربهٔ زیستن زیر فشار چند مطالبهٔ هم‌زمان. تجربه‌ای که سوژه را میان الزامات اکنون و تلاش برای ساختن آینده‌ای ممکن قرار می‌دهد؛ بااین‌حال، روایت در این وضعیت دشوارِ حال به نقطهٔ پایان ختم نمی‌شود؛ زیرا راوی در ادامهٔ روایت ویدئویی، باوجود اشاره به شرایطی که زندگی مطابق انتظار پیش نمی‌رود، همچنان بر امید به آینده‌ای بهتر تأکید دارد. در این گذار، کار و تحصیل هم‌زمان کنشی برای گشودن امکان‌های آینده و بخشی از مسیری تلقی می‌شود که راوی برای رسیدن به موقعیتی مطلوب‌تر طی می‌کند و با پذیرش دشواری‌های اکنون، همچنان امکان تغییر و رسیدن به وضعیت مطلوب‌تر را برای خود متصور است؛ یعنی سوژه در موضع کسی است که با آینده‌باوری، رنج حال را تاب می‌آورد.

امید به‌مثابهٔ انگیزه

این مفهوم در روایت‌های موردبررسی، فراتر از احساسی مثبت

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

بازنمایی می‌شود و در مواجهه با چالش‌ها، محدودیت‌های زیستی و اجتماعی کارکردی محرک و کنش‌زا دارد و آن را می‌توان با «امید عملی» مورداشارهٔ میرسپاسی (۱۳۸۸) مرتبط دانست؛ امیدی که برخلاف «امید کور» (ناشی از استیصال و بن‌بست)، رویکردی فعالانه را شکل می‌دهد و بر استراتژی ایجاد تغییر تأکید دارد. این امید عمل‌گراست که موجب شکل‌گیری چشم‌اندازی فعالانه برای حرکت به سمت اهداف معنادار و غلبه بر موانع می‌شود؛ بنابراین، امید به‌مثابهٔ انگیزه، علاوه‌بر حالتی ذهنی، به‌عنوان کنش اجتماعی مولدی شناخته می‌شود که به فرد امکان می‌دهد تا در مواجهه با محدودیت‌ها و نابرابری‌ها، فعالانه عمل کند و چشم‌اندازهای نوینی از زندگی و آیندهٔ خود بسازد.

تصویر E1

تصویر E2

تصویر ۵- بازنمایی تم فرعی امید به‌مثابهٔ انگیزه

Fig 5- Representation of the subtheme hope as a motivating force

نقطهٔ عزیمت روایت در تصویرE1، با خطابه‌ای تجویزی و عاملیت‌بخش شکل می‌گیرد: «یاد بگیر هیچ‌وقت ناامید نشی؛ چون امید تنها قدرتیه که تو رو به هدفت می‌رسونه». راوی در این نقطه خود را در موقعیت راهنما یا انتقال‌دهندهٔ تجربه قرار می‌دهد و با خطاب به سوژه‌ای در معرض انفعال، روایت را از وضعیت کنونی به‌سوی آینده‌ای معطوف به هدف جهت می‌دهد. در این ساختار امید به‌مثابهٔ نیرویی پیش‌برنده بازنمایی می‌شود که امکان تداوم حرکت و عبور از موانع را فراهم می‌سازد. این معنا در تعاملات بخش نظرات، با واکنش مخاطب وارد لایه‌ای عمیق‌تر می‌شود. گزارهٔ «اگر نمی‌توانی پرواز کنی، باید بدوی. اگر نمی‌توانی بدوی، باید راه بروی. اگر نمی‌توانی راه بروی، باید سینه‌خیز بروی. هر کاری که می‌کنی فقط باید به جلو حرکت کنی»، با ترسیم توالی نمادین کنش‌ها (از راه رفتن تا دویدن و از سینه‌خیز رفتن تا پرواز) محدودیت و سختی مسیر را دال بر توقف نمی‌داند، بلکه بر تغییر شیوهٔ حرکت و ادامه‌دادن مسیر تأکید می‌کند. این روایت مواجهه با موانع را به‌عنوان دعوتی برای یافتن امکان‌های جایگزینِ ادامه‌دادن بازنمایی می‌کند. حفظ حرکت حتی در حداقل‌ترین شکل آن، راهبردی برای عبور از دشواری‌ها و نزدیک‌شدن به آینده‌ای مطلوب تلقی می‌شود.

در تصویرE2، راوی با قراردادن تصویر ورودی دانشگاه در کنار گزارهٔ «جازدن نداریم. مامانم منتظر دیدن موفقیت دخترشه»، تجربهٔ تحصیل و انگیزهٔ درونی امید را به هدف ملموس بیرونی گره می‌زند. این روایت کوتاه حول تعهدی اخلاقی–عاطفی می‌چرخد. مادر در این روایت منبعی برای تقویت انگیزه و حفظ جهت حرکت است. مخاطب روایت نیز در چند سطح بازنمایی می‌شود: خود راوی، مادر و مخاطبان شبکه‌ای که این تجربه را مشاهده می‌کنند. سیر معنایی روایت

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

از امکان توقف و کنارکشیدن آغاز می‌شود و به تأکید بر استمرار مسیر تحصیلی می‌رسد. عبارت «جازدن نداریم» دشواری مسیر را حذف نمی‌کند، بلکه ادامه‌دادن را در پیوند با انتظار و امید مادر معنا می‌بخشد. روایت از تلاش‌های اکنون آغاز می‌شود و در امتداد خود، آینده‌ای مبتنی بر موفقیت را ترسیم می‌کند. موفقیت آینده و نیروی عاطفی مادر، انگیزه‌ای می‌شود تا دشواری‌های مسیر تحمل‌پذیر شود.

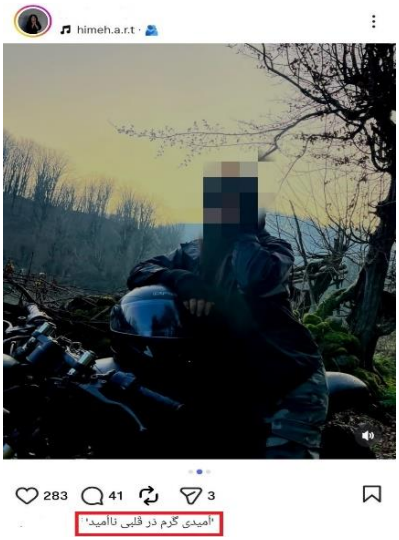
امید مبهم و شکننده

یکی از سویه‌های معنادار امید در این روایت‌ها، «امید مبهم و شکننده» است. چنین تجربه‌هایی از امید، در متن زیست‌جهان‌های ناامن شکل می‌گیرد. تحلیل این روایت به درک بُعد جدیدی از پدیداری امید در بستر زیست نسلی کمک می‌کند. در این روایت‌ها امید به‌صورت پدیده‌ای نشان داده می‌شود که در آن امید نه محال است و نه احمقانه، بلکه با واقع‌بینی، خوش‌بینی ضعیف و چشم‌اندازی مبهم همراه است. اینجا نوعی امید ناپایدار، گسسته و آسیب‌پذیر مشاهده می‌شود که بیش از آنکه مولّد کنش باشد، بازتابی از تنش میان میل به زیستن و درک مداوم از ناامنی و محدودیت‌های تحمیلی است. این شکل از امید به‌جای آنکه به کنش فعال منجر شود، بیشتر به وضعیتی می‌انجامد که در آن فرد نه می‌تواند بر آینده، حسابی قطعی باز کند و نه به‌کلی از آن چشم بپوشد.

تصویر F1

تصویر F2

تصویر ٦- بازنمایی تم فرعی امید مبهم و شکننده

Fig 6- Representation of the subtheme ambiguous and fragile hope

در تصویرF1 ، موقعیت پارادوکسیکال راوی میان امید و تردید پدیدار می‌شود. گزارهٔ «به کجاها برد این امید ما را...» امید از جایگاه نیرویی نجات‌بخش به تجربه‌ای متناقض و پرسش‌برانگیز تغییر می‌یابد. روایت‌های کلی موجود در صفحهٔ کاربر نشان می‌دهد که سیر معنایی روایت حول ناکامیِ انباشته‌ای شکل گرفته است که در مواجهه با تجربه‌های پیشین، مشروعیت یا امکان امیدواری پرسش می‌شود. روایت در دل تجربهٔ دشواری‌ها و تردیدهای اکنون پیش می‌رود. سوژه باوجود فرسودگی و ابهام، همچنان به روزنه‌ای از امکان برای ادامهٔ مسیر دل می‌بندد. تغییر جهت روایی متن در جابه‌جایی معنایی از «امید یقین‌بخش» به «امید متزلزل» رخ می‌دهد. امید همچنان به‌عنوان کششی برای ادامه‌دادن باقی

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

می‌ماند، اما تضمینی برای تحقق هدف نیست؛ بنابراین، در این روایت، سوژه میان میل به پیشروی و آگاهی از محدودیت‌ها، امکان حرکت را حفظ می‌کند.

روایت دوم این تم به کاربری مربوط است که در صفحهٔ اینستاگرامی‌اش، طیفی از دشواری‌های روزمره را تا لحظات شیرین به تصویر کشیده است (تصویر F2). در یکی از این روایت‌ها، بازنمایی راوی در چشم‌اندازی کوهستانی با عبارتِ «امیدی گرم در قلبی ناامید» همراه است. نقطهٔ کانونی این خرده‌روایت در همین جمله نهفته است. گزاره‌ای که نشان می‌دهد ناامیدی در تجربهٔ راوی به معنای حذف کامل امید نیست، بلکه امید در همان وضعیت دشوار و به‌صورت شکننده حضور دارد؛ ازاین‌رو، سیر روایت بر نوسان میان خستگی و سرزندگی یا به‌بیان دیگر هم‌زیستی امید و ناامیدی جریان دارد؛ سوژه‌ای که باوجود آگاهی از محدودیت‌ها، همچنان امکان تجربه‌کردن، حرکت و حفظ معنا را دنبال می‌کند. روایت از تجربه‌ای آمیخته با ناامیدی آغاز می‌شود، اما در همان عبارت کوتاه، امکان دیگری گشوده می‌شود؛ تردید و یأس جای خود را به روزنه‌ای از امید برای ادامه‌دادن می‌دهد. روایت در لحظهٔ حال شکل می‌گیرد، اما هم‌زمان نشانه‌هایی از گذشته‌ای دشوار و آینده‌ای نامطمئن را با خود حمل می‌کند؛ بنابراین، امید در این روایت امکانی حداقلی و ناپایدار برای ادامه‌دادن است؛ روزنه‌ای محدود در تجربه‌ای آمیخته با ناامیدی.

الگوی روایی سوژه‌های مسئله‌مند: از دغدغه ٔشخصی تا مقاومت

این سنخ را می‌توان صورتی از کنشگری نسل زد قلمداد کرد که در آن دغدغه‌های فردی و جمعی درهم‌تنیده است؛ مسئله‌مندان با بهره‌گیری از اینستاگرام برای نقد، اعتراض و مقاومت، می‌کوشند ازطریق برجسته‌سازی مسائل، زمینه‌ای برای برانگیختن تأمل و ترغیب مخاطبان به کنش‌های احتمالی (نظیر تغییر نگرش) فراهم سازند. می‌توان این گروه را گونه‌ای از «فرهیختگان دیجیتالی» دانست که تن به تولید و مصرف هر محتوای مبتذلی نمی‌دهند.

دغدغه‌مندان معمولاً محتوای منسجم‌تر و پر از نقل‌قول و تحلیل ارائه می‌دهند و ممکن است به منابع و داده‌ها استناد کنند و مخاطب را برای فکرکردن یا دیدن از زاویه‌ای تازه دعوت کنند. موضع‌گیری اعتراضی و مستقیم‌تری دارند؛ دعوت به مشارکت می‌کنند؛ فراخوان می‌دهند یا درخواست کمک و واکنش دارند. کپشن‌های عمیق و پرسش‌برانگیز می‌نویسند؛ از ترکیب تصویر و متن برای القای معنا بهره می‌برند؛ در کامنت‌ها وارد بحث‌های اجتماعی یا سیاسی می‌شوند و به دنبال اثرگذاری واقعی‌اند، نه صرفاً لایک و فالو.

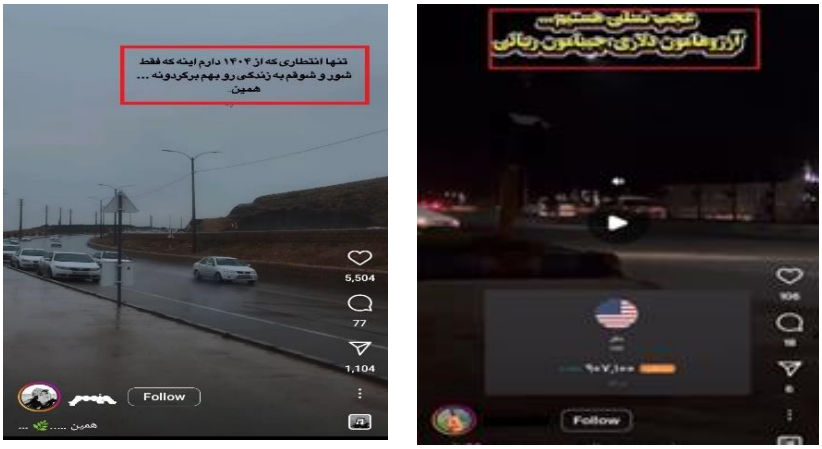
در این سنخ، حضور عناصر سطحی، نمایشی و فردمحور مشاهده نمی‌شود. آنها در ارائهٔ محتوا و نظر مداومت دارند؛ چون مسئلهٔ برایشان تمام‌شدنی نیست. با تغییر موضوعات و ترندها سراغ موضوعات جدید می‌روند و نوعی «تحلیل‌گری مناسبتی» نیز در کارشان دیده می‌شود. بهره‌مندی از منابع فرهنگی و نمادین (Bourdieu, 1986: 242) در پیدایش و برساخته‌شدن این سنخ نقش داشته است.

اضطراب وجودی در روایت‌های شخصی

یکی از مؤلفه‌های مسئله‌مندی در حوزهٔ دغدغه‌های شخصی به‌صورت ترس از شکست در زندگی و اضطراب آینده بروز می‌یابد. این ترس آینده‌محور بیشتر به‌صورت نگرانی‌هایی دربارهٔ عقب‌ماندن، اشتغال، تحقق آرزوها، و ترس از شکست در زندگی و فرصت‌های پیش رو در قالب روایت‌های شخصی و روزمره، غالباً با زبان احساسی، گاه تلخ و گاه تأملی بیان می‌شود. روایت‌هایی که با مضامینی نظیر «به ما که رسید زمین و آسمون تپید»، «نسل سوخته ماییم»، «ما هم دلار بیست تومنی رو دیدیم، هم دلار نود تومنی» و ...، بیانگر تجربهٔ نسلی از دشواری دستیابی به پیشرفت و آیندهٔ مطلوب در مقایسه با نسل‌های پیشین و بازتابی از اضطراب و احساس محدودیت در مسیر تحقق اهداف و آرزوهاست.

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

تصویر G1 تصویر G2

تصویر ۷- بازنمایی تم فرعی اضطراب وجودی در روایت‌های شخصی

Fig 7- Representation of the subtheme existential anxiety in personal narratives

روایت G1 نمونه‌ای از تجربهٔ سوژه‌ای است که دغدغهٔ اقتصادی را به مسئله‌ای فراتر از معیشت و در سطح امکان تحقق آرزوها معنا می‌کند. راوی با زبانی کنایی و دست‌مایه قراردادن نوسان قیمت دلار، در عبارت «عجب نسلی هستیم... آرزوهامون دلاری، جیبامون ریالی»، شکاف میان رؤیاهای نسلی و توان واقعی اقتصادی‌شان را به تصویر می‌کشد.

روایت با ترکیبی کنایی و استعاری از بیان آرزوهای سوژه آغاز می‌شود که زمانی دست‌یافتنی به نظر می‌رسید؛ اما در مواجهه با واقعیت سخت و محدودیت‌های مادی به نااطمینانی به آینده و تردید دربارهٔ امکان تحقق خواسته‌ها می‌انجامد. در این مسیر، متن از گلایهٔ سادهٔ اقتصادی دربارهٔ کاهش قدرت خرید فراتر می‌رود و به بازنمایی احساس نسلی از فقدان فرصت‌ها می‌رسد؛ بدین‌ترتیب، نوسان دلار به نمادی از شکاف میان آرزوها و امکانات تحقق آنها بدل می‌شود؛ شکافی که در بستر شرایط کنونی، دست‌یافتنی بودن آن، محل تردید است.

تصویر جاده در روایت G2 با این عبارت گره خورده است: «تنها انتظاری که از سال ۱۴۰۴ دارم اینه که فقط شور و شوقم به زندگی رو بهم برگردونه... همین». این پیوند میان متن و تصویر، تجربه‌ای از فرسایش روحی و امید به بازگشت رمق زندگی را بازنمایی می‌کند. جاده در این روایت با مفهوم حرکت و ادامهٔ مسیر پیوند می‌خورد؛ درحالی‌که متن همراه آن نشان می‌دهد که مسئلهٔ اصلی سوژه رسیدن به مقصدی مشخص نیست، بلکه بازیابی انگیزه و اشتیاقی است که در مسیر زندگی کم‌رنگ شده است.

روایت دربارهٔ یک احساس فقدان و انتظار برای بازگشت استوار است: راوی خود را در وضعیتی نشان می‌دهد که گویی عنصری حیاتی (شور و شوق زندگی) را از دست داده و اکنون امید خود را به آینده‌ای نزدیک برای بازسازی آن گره زده است. در این روایت، آینده فرصتی برای بازگشت یک امکان، یعنی دوباره خواستن و توان ادامه‌دادن است. تصویر جاده در کنار متن شخصی و فضای نمادین آغاز سال جدید، حرکت از وضعیت کنونی به‌سوی تغییری درونی را تداعی می‌کند. روایتی که سوژه را در فاصلهٔ میان وضعیت فعلی و انتظاری امیدبخش از آینده قرار می‌دهد؛ بنابراین، نشانه‌هایی از نگرانی راوی دربارهٔ از دست رفتن پیوند عاطفی با زندگی نمایان است؛ بااین‌حال، روایت در نقطهٔ ناامیدی متوقف نمی‌شود. انتظار برای بازگشت «شور و شوق زندگی» نشان می‌دهد که سوژه، حتی در وضعیت فرسودگی، امکان بازسازی معنا و ادامهٔ مسیر را همچنان حفظ کرده است.

مواجهه انتقادی و اعتراضی

مواجههٔ انتقادی و اعتراضی شکلی از کنشگری دیجیتال است

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

که به شیوه‌ای برای بیان خواسته‌ها تبدیل شده است. کنشگران علاوه‌بر بازتاب وضعیت با بازاندیشی، نگاهی پرسش‌گرانه، تحلیلی و نقادانه به مسائل پیرامونی می‌نگرند و از طریق بازنمایی گزینشی، به دنبال آن هستند که پژواکی از صدای جامعه باشند و در پی تأثیرگذاری بر گفتمان‌ها و نظم موجود هستند؛ فارغ از اینکه این کنش رنگ‌وبوی سیاسی داشته باشد یا نه. این مواجهه به شکل بیان صریح نارضایتی‌ها، خشم یا طعنه به معضلات و ناکارآمدی‌ها و به شیوه‌هایی همچون زبان طنز، استعاره‌های بصری و هشتگ‌سازی[1] بروز می‌یابد.

تصویر H1

تصویر H2

تصویر ۸: بازنمایی تم فرعی مواجهه انتقادی و اعتراضی

Figure 8. Representation of the Subtheme Critical and Protest-Oriented Engagement

در تصویر (H1)، راوی از موضع ناظری سخن می‌گوید که وضعیت روزمره را با نگاهی تأمل‌برانگیز بازخوانی می‌کند. تصویر مردمی که در میان فشارهای داخلی و پیامدهای تحریم‌ها، همچون ماشینی فرسوده و مچاله‌شده بازنمایی شده‌اند، با بهره‌گیری از اغراق بصری، شدت فشارهای اجتماعی را برجسته می‌سازد. کپشن کوتاه «حالِ این روزامون» نیز با تبدیل وضعیتی فردی یا مقطعی به تجربه‌ای جمعی، دامنهٔ روایت را گسترش می‌دهد و آن را در قالب برداشتی عمومی از وضعیت مشترک اجتماعی صورت‌بندی می‌کند.

روایت حول مواجههٔ فرد با ساختاری می‌چرخد که تنگناها و محدودیت‌هایش، امکان زیست عادی را سلب کرده است. موقعیت روایی بیشتر به کنشگری شباهت دارد که با استفاده از طنز، این وضعیت را برای مخاطبان قابل‌فهم و زمینه‌ای برای گفت‌وگو فراهم می‌سازد. از این زاویه، آنچه در سطح اشاره‌ای گذرا به مشکلات اقتصادی به نظر می‌رسد، درواقع کارکردی تعاملی و اجتماعی دارد: بازتولید تجربه‌ای که افشاگر و نیز دعوت‌کنندهٔ مخاطب به هم‌داستان شدن با راوی است.

در روایت تصویری H2، راوی ازطریق کنار هم قراردادن دو موقعیت مادی متفاوت، شکاف طبقاتی را به‌صورت بصری بازنمایی می‌کند: خودروی گران‌قیمت خانواده‌ای مرفه در کنار موتورسیکلت خانواده‌ای کم‌برخوردار. این تقابل، به ساختن معنایی انتقادی از نابرابری و شکاف طبقاتی می‌انجامد که در آن دو سبک زندگی متفاوت در یک قاب، فاصلهٔ میان برخورداری و محرومیت را آشکار می‌کند.

کانون معنایی این روایت، تجربهٔ مواجههٔ سوژه با وضعیت اقتصادی ناپایدار و احساس نابرابری در برخورداری از امکانات و فرصت‌های زندگی است. راوی ازطریق این تصویر، به‌جای بیان مستقیم اعتراض از تضاد میان دو وضعیت زیستی برای ایجاد حساسیت و برجسته‌کردن فاصلهٔ اجتماعی و فشارهای معیشتی بهره می‌گیرد. دیدگاه‌هایی که در حاشیهٔ

[1] Hashtag: هشتگ (#) برچسبی است که محتوا را دسته‌بندی و قابل‌جست‌وجو می‌کند و به کشف اطلاعات و افزایش دیده‌شدن کمک می‌نماید.

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

تصویر مطرح می‌شود، مانند «ارزش‌نمایی فقر» و «فقیرسازی عمدی مردم»، لایهٔ پنهان این وضعیت را برجسته می‌کند و مسیر خوانش روایت را تغییر داده و آن را از مقایسهٔ صرف دو موقعیت مادی به تفسیری انتقادی از زمینه‌های شکل‌گیری نابرابری و شرایط نامساعد اقتصادی سوق می‌دهد.

کنش مقاومتی نمادین

در برخی از روایت‌های این سنخ، کنش مقاومتی نمادین به‌عنوان یکی از شیوه‌های مواجههٔ سوژه با وضعیت‌های چالش‌برانگیز بازنمایی می‌شود. در این سنخ، نوعی کنشگری نوظهور مشاهده می‌شود که حاصل پیوند مقاومت نمادین و اشکال خلاقانه‌ای از مقاومت مدنی است؛ مقاومتی غیرمتمرکز که ماهیتی واکنشی دارد و در قبال موضوعات مختلف ظاهر می‌شود. یکی از این مقاومت‌ها در فضای مجازی ترندسازی[1] است که گفت‌وگویی غیرمستقیم، انتقادی اجتماعی، خواسته‌ای سیاسی یا ابراز عقیده دربارهٔ یک پدیده است که به‌صورت عمومی در بین کاربران مطرح می‌شود (نوری، ۱۴۰۱: ۸۳). ترانهٔ «برای...» از شروین حاجی‌پور و حمایت از تتلو پس از بازداشت، نمونه‌ای بارز از ترندسازی و مقاومت نسل زد در اینستاگرام است که تبدیل به نمادی از اعتراضات مدنی شد. این کنشگران با بهره‌گیری از بازنمایی‌های بصری و متنی، ازطریق بیان نارضایتی‌ها و تولید روایت‌های بدیل، نظم‌های مسلط را به چالش می‌کشند و امکان طرح خوانش‌های متفاوتی از هنجارها، روابط اجتماعی و سازوکارهای تنظیم‌کنندهٔ زندگی روزمره فراهم می‌کنند. این کنش‌ها گرچه آشکار یا سازمان‌یافته نیست، ازطریق مشارکت در کارزارهای مدنی، طنز، رقص اعتراضی و سایر اشکال بیان خلاقانه، حامل پیام‌هایی مقاومتی و رهایی‌بخش است.

تصویر I 1

تصویر I 2

تصویر ۹: بازنمایی تم فرعی کنش مقاومتی نمادین

Figure 9. Representation of the Subtheme Symbolic Resistant Action

تصویر I 1، دختری نوجوان را در وضعیتی به نمایش می‌گذارد که نشانه‌هایی از خستگی و فرسودگی را القا می‌کند. او پس از پشت‌سر گذاشتن مسیر پله‌ها، نگاه خود را به آسمان می‌دوزد؛ متن همراه ویدئو چنین است: «عجب نسلی هستیم. نسلی پر از دیدن و نداشتن؛ نسل خواستن و نتوانستن؛ نسل آرزوهایی که بر دل موند؛ نسل آهنگ‌های دپ و نسل انتخاب بین بد و بدتر ... .» این روایت، تجربه‌های فردی مانند نداشتن، نتوانستن و برآورده‌نشدن آرزوها را در قالب تجربه‌ای مشترک و نسلی بیان می‌کند و از این طریق، نارضایتی از وضعیت موجود را به زبانی کنایی بازنمایی می‌کند. تعبیر «انتخاب بین بد و بدتر» نیز با اشاره به محدودبودن امکان انتخاب، وضعیت موجود را به تنگناهای ساختاری و نهادی پیوند می‌دهد.

در کنار این لایهٔ متنی، شیوهٔ حضور و پوشش سوژه در

[1] Trend

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

فضای عمومی نیز به تولید معنای مقاومتی روایت کمک می‌کند. این بازنمایی در نسبت با چارچوب‌های قانونی و گفتمان‌های ایدئولوژیک مرتبط با پوشش زنان، می‌تواند به‌عنوان نشانه‌ای از فاصله‌گیری از هنجارهای رسمی، جهت‌گیری انتقادی علیه نظمی مشخص و بازنمایی عاملیت فردی تلقی شود؛ بنابراین، روایت علاوه‌بر بازگویی تجربهٔ رنج و محدودیت، ازطریق پیوند متن، بدن و حضور اجتماعی سوژه، امکان خوانش نوعی کنش مقاومتی نمادین را فراهم می‌آورد؛ که با به چالش کشیدن مرزهای هنجاری به بازنمایی انتقادی شرایط موجود می‌پردازد.

در تصویر12 ، کاربر با بازنشر گزاره‌ای دربارهٔ کنترل بدن زنان به مسئله‌ای جمعی دربارهٔ تجربه زنان از کنترل بدن اشاره می‌کند: «در تاریخ ایران بنویسید دوربین‌هایی نصب کردیم برای موی زنان نه برای جانشان...». این بازنشر، کاربر را به‌عنوان کسی نشان می‌دهد که با انتخاب و انتشار آن با معنایی اجتماعی هم‌صدا می‌شود. راوی، مخاطب خود را محدود به افراد حاضر نمی‌کند و آن را متوجه کسانی می‌کند که قرار است در آینده این وضعیت را ثبت و روایت کنند؛ گویی آنچه امروز تجربه می‌شود، نیازمند داوری آیندگان است. روایت از اشاره به «مو» آغاز می‌شود؛ اما در کنار واژهٔ «جان»، معنایی دیگر پیدا می‌کند. این تقابل، پرسشی دربارهٔ ارزش‌گذاری مسائل، کنترل بدن زنان و نادیده‌گرفتن دغدغه‌های اساسی آنان پیش می‌کشد؛ بدین‌ترتیب، کنش مقاومتی در این روایت سویه‌ای نمادین پیدا می‌کند که در بازنمایی، لحن انتقادی و زمینه‌سازی برای هم‌صدایی به دغدغه‌ای عمومی نشان داده می‌شود.

سوژه‌های معلق

در تحلیل روایت‌های کاربران نسل زد در اینستاگرام، الگوی مسلطی از سوژگی نمایان شد که در آن فرد میان وضعیت موجود و مطلوب، میان هویت تثبیت‌شده و درحال تکوین و میان امکان‌های کنش و محدودیت‌های ساختاری قرار دارد. این سوژه‌ها نه همچون سوژه‌های خودبنیاد در اندیشهٔ مدرن، به‌مثابهٔ برساخته‌هایی شکل می‌گیرند که در تعامل میان تجارب زیستی، شرایط ساختاری، روابط اجتماعی و منطق شبکه‌های دیجیتال پیوسته بازتعریف می‌شود؛ بااین‌حال، این موقعیت صرفاً نشانهٔ تعلیق و ناتوانی نیست، بلکه همزمان با تلاش برای ساختن مسیرهای جدید، امید و اشکالی از کنشگری را نیز در خود دارد.

شاخص نظری این مفهوم، وجود هم‌زمان سه مؤلفه است: نخست، ناتمام‌بودن فرایند شکل‌گیری هویت و جایگاه اجتماعی؛ دوم، تجربهٔ فاصله میان وضعیت فعلی و چشم‌انداز مطلوب آینده و سوم، تلاش مستمر برای بازسازی خود ازطریق منابع فردی، اجتماعی و دیجیتال. در سطح تجربی نیز این مفهوم در روایت‌های موردبررسی ازطریق نشانه‌هایی مانند بیان احساس بلاتکلیفی دربرابر آینده، جست‌وجوی مسیرهای جدید موفقیت، بازتعریف هویت در فضای دیجیتال، نوسان میان امید و ناامیدی، و تلاش برای ایجاد عاملیت در شرایط محدودکننده شناسایی شده است.

علاوه‌براین، «سوژهٔ معلق» تمایز نظری مشخصی با مفاهیمی نظیر «هویت سیال»، «تعلیق اجتماعی» و «سوژهٔ شبکه‌ای» دارد. هویت سیال، عمدتاً بر تغییرپذیری و چندپارگی هویت در شرایط مدرن متأخر تأکید دارد (مانند خوانش باومن)؛ درحالی‌که سوژهٔ معلق علاوه‌براین ویژگی، بر تجربه‌ای از تعلیق در میانهٔ وضعیت نامطلوب کنونی و آینده‌ای مبهم تمرکز دارد. همچنین، تعلیق اجتماعی (Turner, 1967) بیشتر به شرایط ساختاری ناپایدار و انسداد مسیرهای اجتماعی اشاره دارد؛ اما سوژهٔ معلق بر نحوهٔ تجربه و مواجههٔ کنشگر با این شرایط تأکید می‌کند. همچنین، سوژهٔ شبکه‌ای (Castells, 2012) بر شکل‌گیری سوژگی در بستر شبکه‌های ارتباطی تمرکز دارد؛ درحالی‌که در مفهوم سوژهٔ معلق، شبکه دیجیتال صرفاً یکی از زمینه‌های شکل‌گیری سوژگی و بازتعریف خویشتن است.

بنابراین، با الهام از نظریهٔ ترنر[1] (1967)، می‌توان وضعیت این سوژه‌ها را نوعی «موقعیت تعلیقی» دانست. ترنر (1967) مفهوم تعلیق را برای توصیف حضور در «منطقه‌ای مرزی»[2] به کار می‌گیرد؛ جایی که ساحت‌ها، هویت‌ها یا گفتمان‌های متمایز از یکدیگر تفکیک می‌شود و ساختارهای اجتماعی

[1] Turner
[2] liminality

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

موقتاً معلق می‌گردد (Arvanitis et al, 2019: 136)؛ بنابراین، همان‌گونه که در هر سه سنخ روایی (سوژه‌های درحال تکوین، سوژه‌های در تلاطم یأس و امید و سوژه‌های مسئله‌مند) مشاهده شد، شکل‌های متفاوتی از مواجههٔ سوژه با ناپایداری و وضعیت تعلیقی دیده می‌شود.

باوجوداین تعلیق، کنش‌های این سه سنخ، یادآور «مقاومت خرد» فوکویی است؛ مفهومی که در آن، سوژه به‌مثابهٔ کانون مقاومت دیده می‌شود (پارسانیا و یوسفی، ۱۳۹۵: ۵۷ و ٦٨). در اندیشهٔ تورن (۱۳۹۹)، سوژه اگرچه در چارچوب نیروهای تاریخی و گفتمان‌های مسلط شکل می‌گیرد، هم‌زمان از ظرفیت مقاومت، بازاندیشی و بازتعریف این نیروها برخوردار است (تورن، ۱۳۹۹: ۳۷)؛ بنابراین، اگر فوکو ما را به تحلیل فرایندهای سوژه‌سازی از بالا فرا می‌خواند، تورن با تأکید بر عاملیت تاریخی، مسیر رهایی و کنش سوژه را از پایین ترسیم می‌کند.

درنهایت، سوژهٔ معلق به‌عنوان برساخته‌ای اجتماعی و شبکه‌ای، نه سوژه‌ای «شکست‌خورده» است و نه «رهایافته»؛ بلکه در جست‌وجوی مسیر موفقیت و عبور از نظمی است که پیش‌تر در چارچوب ساختارهای تثبیت‌شده و مرجع‌های بیرونی تعریف می‌شد. اکنون سوژه می‌کوشد خود را بر پایهٔ اشکالی نو، مانند استراتژی‌های فردی برای دستیابی به موفقیت و سرمایه‌های فرهنگی نوظهور بازتعریف کند.

بحث و نتیجه

در مطالعهٔ حاضر، تلاش شد روایت‌های نسل زد در شبکهٔ اجتماعی اینستاگرام بررسی شود. اینستاگرام به‌عنوان فضایی با تعامل و رؤیت‌پذیری زیاد، با تضعیف نسبی مرجعیت‌های سنتی، امکان‌های تازه‌ای برای بازنمایی خویشتن، بازاندیشی و کنشگری فراهم می‌کند و در شکل‌گیری صورت‌های نوین سوژگی نقش دارد. سوژگی نسل زد در فضای دیجیتال به‌ویژه اینستاگرام، برآیند برهم‌کنش چندلایه میان ساختارهای اجتماعی، سرمایه‌های فرهنگی و هنجارهای جمعی با تجربه‌های زیسته در سطوح فردی، محلی و جهانی است. در این فضا کاربران، از یک‌سو، در مواجهه با دغدغه‌ها و نگرانی‌های شخصی و اجتماعی در چارچوب فشارها و فرصت‌های محیط دیجیتال، فرایند بازشناسی و بازتعریف خویش را تجربه می‌کنند. ازسوی دیگر، امکان بازاندیشی در هنجارهای مسلط، نقد ساختارها و بروز اشکال متنوعی از مقاومت برای آنان فراهم می‌شود. همچنین، تعامل با سایر کاربران تجربه‌ای موقت از هویت جمعی می‌آفرینند که می‌تواند زمینه‌ساز مشارکت و کنش جمعی شود.

بر این اساس، سه سنخ عمده از این سوژه‌ها شناسایی می‌شود: «سوژه‌های درحال تکوین» که بر عاملیت فردی و آینده‌گرایی تأکید دارد؛ «سوژه‌های در تلاطم یأس و امید» که میان دشواری‌های روزمره و تمایل به آینده‌ای بهتر، بین امید و ناامیدی در نوسان است و «سوژه‌های مسئله‌مند» به‌عنوان «فرهیختگان دیجیتال» به تولید محتوای تحلیلی و آگاهی‌بخش می‌پردازد.

این سنخ‌ها درعین تفاوت، واجد ویژگی مشترک هستند: تجربهٔ زندگی در وضعیتی تعلیق‌آمیز. این تعلیق نه‌تنها در محتوای روایت‌ها، بلکه در شیوهٔ صورت‌بندی تجربه‌های زیسته نیز بازتاب می‌یابد؛ بنابراین، روایت‌ها بیشتر چندپاره و گسسته است. نه‌تنها زندگی بلکه جوانی نیز در تلاش برای بقا در وضعیتی تعلیق‌آمیز قرار گرفته است. روایت‌های فردی ترسیم‌شده، فضایی را شکل می‌دهد که همچون «اتاق انتظار» عمل می‌کند. کنش‌ها و تجربه‌ها در چارچوب محدودیت‌ها و قیود ساختاری متراکم می‌شود و در آن، سوژه‌بودن نه به شکل منفرد و مستقل، بلکه شبکه‌ای و در تعامل با عوامل انسانی و غیرانسانی معنا می‌یابد (Latour, 2005).

بنابراین، اگر در دوره‌های مختلف، سوژهٔ انسانی در قالب سوژه‌ای الهی، فردی و اجتماعی تعریف می‌شد (تورن، ۱۳۹۹: ۱۰)، اکنون می‌توان از «سوژه‌های معلق» سخن گفت؛ اما همچنان در جست‌وجوی راهی برای موفقیت، رهایی و ساختن. این وضعیت که کاستلز آن را با غلبهٔ قدرت جریان‌ها بر جریان‌های قدرت توصیف می‌کند (کاستلز، ۱۳۸۰: ۱٦)؛ فرد امکان می‌یابد تا از پذیرش سرنوشتی محتوم امتناع ورزد و به شیوه‌های نوینی از کنشگری بپردازد. این شکل از کنش را می‌توان مصداقی از «سیاست زندگی» دانست که به معنای توجه روزافزون به توانایی سوژگی شخصی است و مستلزم

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

سطحی از سیاست رهایی است (گیدنز، ۱۳۷۸: ۲۹۹) که در آن سیاست به سطح انتخاب‌های زیست روزمره منتقل می‌شود.

بدین‌ترتیب، «سوژهٔ معلق» صرفاً حالتی آسیب‌زا نیست؛ بلکه وضعیتی است که در آن، امکان‌هایی برای خلق معنا، بروز خلاقیت، انعطاف‌پذیری و مقاومت ایجاد می‌شود. باید توجه داشت که باوجود تجربهٔ تعلیق، کلان‌روایت‌هایی مانند آزادی‌های مدنی و برابری جنسیتی همچنان برای نسل زد واجد معناست؛ اما این مطالبات عمدتاً در قالب تجربه‌های فردی و زیست روزمره صورت‌بندی می‌شود.

یافته‌های پژوهش حاضر در برخی ابعاد با نتایج مطالعات پیشین هم‌راستا و در برخی موارد ناهمسوست. نتایج این پژوهش با مفهوم «انفصال نسلی» در پژوهش پارساکیا و همکاران (۱۴۰۲) همسو نیست. برخلاف تأکید آنها بر محافظه‌کاری ارزشی این نسل، یافته‌های پژوهش حاضر بیانگر گرایش زیاد آنان به انعطاف‌پذیری و مشارکت در کنش‌های اجتماعی چندصدایی است. در پژوهش ذاکری و روشنفکر (۱۴۰۳)، نسل زد به‌عنوان نسلی ناهمگن و متشکل از سه تیپ بازنمایی شده است. این تنوع با یافته‌های پژوهش حاضر همسوست؛ زیرا در سنخ‌بندی کیفی این مطالعه نیز بر تمایز در سبک‌های زیستی و کنشگری تأکید شده است؛ بااین‌حال، برخلاف تأکید آنان بر تیپ «خودگرا ـ موفقیت‌خواه» به‌عنوان گرایش غالب، در این پژوهش نشانه‌هایی از حساسیت اجتماعی دیده می‌شود که از نوعی درگیری با مسائل جمعی حکایت دارد. فراتحلیل هاشمی و همکاران (۱۴۰۴) نیز بر پیچیدگی‌های هویتی، ترکیب ارزش‌ها و الگوهای رفتاری متنوع نسل زد تأکید دارند که این پیچیدگی‌ها و نوسانات، در قالب «سوژهٔ معلق» و سنخ‌های مرتبط با آن در این پژوهش تبیین شده است.

در این راستا، در مطالعات آینده ضروری است توجه ویژه‌ای به کنش‌های حاشیه‌ای، اشکال ضمنی مقاومت و مشارکت نسل زد با بهره‌گیری از سایر روش‌های پژوهشی همانند رویکردهای تطبیقی میان‌نسلی معطوف شود تا تحلیل عمیق‌تر پویایی‌های زیست‌جهان دیجیتال نسل زد فراهم شود. همچنین تحلیل تأثیر بازنمایی‌های بصری و محتوای چندرسانه‌ای بر تقویت یا تضعیف وضعیت تعلیق سوژه‌ها، حوزه‌ای نوظهور و راهگشا خواهد بود.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی ناشی از ماهیت داده‌های اینستاگرامی مواجه بود؛ ازجمله دسترسی به حساب‌های عمومی، نبود امکان بررسی تجربه‌های کاربران خارج از محتوای منتشرشده، محدودیت در احراز دقیق سن و احتمال حذف یا تغییر داده‌ها توسط کاربران در طول زمان.

حامی مالی

پژوهش حاضر بدون حمایت مالی انجام شده است.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان در انجام پژوهش، تحلیل داده‌ها و نگارش مقاله مشارکت برابر داشته‌اند.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش:

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده اند و این موضوع مورد تایید همه آنها است.

بیانیه دسترسی به داده ها:

داده های پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسندگان قابل دسترسی است.

خوداظهاری استفاده از هوش مصنوعی

خوداظهاری استفاده از هوش مصنوعی: در تدوین این مقاله، به‌صورت محدود از نسخه‌های رایگان ابزارهای هوش مصنوعی Claude و ChatGPT برای بهبود نگارش، بازنویسی برخی جمله‌ها و کمک به ترجمه بخش‌هایی از متن استفاده شد. نویسندگان پیشنهادهای ارائه‌شده و ترجمه‌های انجام‌شده با کمک این ابزارها را بازبینی و اصلاح کرده و مسئولیت کامل محتوای نهایی مقاله را بر عهده دارند.

https://doi.org/10.22108/jas.2026.148697.2777

منابع فارسی

پارساکیا، ک.، رستمی، م.، دربانی، س. ع.، سعادتی، ن.، و نوابی‌نژاد، ش. (۱۴۰۲). تبیین مفهوم انفصال نسلی در مطالعه نسل زد. *مطالعات روانشناختی نوجوان و جوان*، ۴(۲)، ۱۸۴-۱۷۱. https://ensani.ir/fa/article/554955/

پارسانیا، ح.، و یوسفی، ظ. (۱۳۹۵). بررسی انتقادی مقاومت در اندیشه میشل فوکو. *معرفت فرهنگی اجتماعی*، ۷(۳)، ۴۷-۷۲. http://marefatefarhangi.nashriyat.ir/node/272

تورن، آ. (۱۳۹۹). *دموکراسی چیست؟* (سلمان صادقی‌زاده، مترجم). ثالث.

خسروی، س.، قربانی، ع.، جمعه‌نیا، س.، و ابراهیم‌پور، ه. (۱۴۰۲). تحلیل تماتیک برساخت هویت مقاومت در بین نسل زد. *همایش ملی چشم‌انداز هویت در ایران عصر جدید: چالش‌ها و راهبردها*، دانشگاه گیلان.

ذاکری، ع.، و روشنفکر، پ. (۱۴۰۳). سنخ‌شناسی جامعه‌شناختی نسل زد: در نقد نسل‌گرایی. *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۲۰(۷۶)، ۵۹-۳۱. https://doi.org/10.22034/jcsc.2024.2032585.2752

ذکایی، م. س. (۱۴۰۳). *هنر انجام پژوهش کیفی از مسئله‌یابی تا نگارش*. چاپ چهارم. آگاه.

رورتی، ر. (۱۳۸۲). *فلسفه و امید اجتماعی* (محمدرضا غزنوی، مترجم). علمی.

سیدمن، ا. (۱۳۹۱). *کشاکش آرا در جامعه‌شناسی* (هادی جلیلی، مترجم). چاپ چهارم. نی.

عباس‌زاده، م. (۱۳۹۱). تأملی بر اعتبار و پایایی در تحقیقات کیفی. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۳(۱)، ۱۹-۳۴. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20085745.1391.23.1.2.5

کاستلز، م. (۱۳۸۰). *عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ: قدرت هویت* (افشین خاکباز و احمد علیقلیان، مترجمان). طرح نو.

کاستلز، م. (۱۳۸۷). *قدرت ارتباطات* (محمد آذری نجف‌آبادی، مترجم). مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان.

قائم، م. م. (۱۳۸۱). دمکراسی دیجیتالی و حکومت الکترونیکی: سیاست و حکومت در عصر تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی. *نامه علوم اجتماعی*، ۱۹(۱۹)، ۲۵۹-۲۲۷. https://jnoe.ut.ac.ir/article_10529.html

گیدنز، آ. (۱۳۷۸). *تجدد و تشخص* (ناصر موفقیان، مترجم). نی.

میرسپاسی، ع. (۱۳۸۸). *اخلاق در حوزه عمومی*. ثالث.

میلر، پ. (۱۳۸۲). *سوژه، استیلا و قدرت* (نیکو سرخوش و افشین جهاندیده، مترجمان). نی.

نوری، ز. (۱۴۰۱). *نگاهی بر ابعاد روانشناختی و سبک زندگی نسل زد*. بوکا.

هاشمی، س.، اشتری، ا.، و رحمانی خلیلی، ا. (۱۴۰۴). فراتحلیل مطالعات جهانی نسل زد در سال ۲۰۲۳. *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، ۱۶(۱)، ۳۶۱-۴۰۴. https://doi.org/10.30465/scs.2024.48587.2846

References

Abramova, S. B., & Antonova, N. L. (2023). Youth involvement in digital civic activism: From online clash to participation. *Economic and Social Changes: Facts, Trends, Forecast, 16*(2), 149-165. https://doi.org/10.15838/esc.2023.2.86.8

Abbaszadeh, M. (2012). Validity and reliability in qualitative researches. *Journal of Applied Sociology, 23*(1), 19-34. [In Persian] https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20085745.1391.23.1.2.5

Arvanitis, E., Yelland, N., & Kyprianos, P. (2019). Liminal spaces of temporary dwellings: Transitioning to new lives in times of crisis. *Journal of Research in Childhood Education, 33*(1), 134-144. https://doi.org/10.1080/02568543.2018.1531451

Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences.* Sage.

Berlant, L. (2011). *Cruel Optimism*. Duke University Press.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). Greenwood. https://home.iitk.ac.in/~amman/soc748/bourdieu_forms_of_capital.pdf

Castells, M. (2001). *The Rise of the Network Society* (A. Khakbaz & A. Aligholian, Trans.). Tarh-e No Publishing. [in Persian]

Castells, M. (2008). *Communication Power* (M. Azari Najafabadi, Trans.). Tebyan Cultural and Information Institute. [In Persian]

Castells, M. (2012). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. Polity Press.

Csobanka, Z. E. (2016). The Z Generation. *Acta Technologica Dubnicae, 6*(2), 63-76. https://doi.org/10.1515/atd-2016-0012

Foucault, M. (1982). The subject and power. *Critical*

Generation Z. *Journal of Adolescent and Youth Psychological Studies*, *4*(2), 171-184. [In Persian] https://ensani.ir/fa/article/554955/

Parsania, H., & Yousefi, Z. (2016). A critical examination of resistance in Michel Foucault's thought. *Cultural-Social Knowledge Quarterly*, *7*(3), 47-72. [In Persian] http://marefatefarhangi.nashriyat.ir/node/272

Pinar, W. F. (2009). *The Worldliness of a Cosmopolitan Education*. Routledge.

Randle, M., Eckersley, R., & Miller, L. (2017). Societal and personal concerns, their associations with stress, and the implications for progress and the future. *Futures*, *93*, 68-79. https://doi.org/10.1016/j.futures.2017.07.004

Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Sage Publications.

Rorty, R. (2003). *Philosophy and Social Hope* (M. R. Ghaznavi, Trans.). Elmi Publishing. [In Persian]

Seemiller, C., & Grace, M. (2017). Generation Z: Educating and engaging the next generation of students. *About Campus*, *22*(3), 21-26. https://doi.org/10.1002/abc.21293

Seidman, S. (2012). *Contested Knowledge* (H. Jalili, Trans.; 4th ed). Ney Publishing. [In Persian]

Sivrikova, N. V., Perebejnos, A. E., Reznikova, E. V., Nemudraya, E. U., & Vorozheykina, A. V. (2021). Relationship between mentality type and generational identification type. In I. Savchenko (Ed.), *National Interest, National Identity and National Security, vol 102. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences* (pp. 923-930). European Publisher. https://doi.org/10.15405/epsbs.2021.02.02.115

Sharma, M., & Sharma, A. K. (2024). Digital media: Worldview construction of Gen Z. *An International Refereed e-Journal of Literary Explorations*, *6*, 6-16. https://researchscholar.co.in/downloads/2-dr.-manju-sharma.pdf

Touraine, A. (2020). *What Is Democracy?* (S. Sadeghizadeh. Trans.). Sales Publishing. [In Persian]

Turner, V. (1967). *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Cornell University Press.

Wiede, W. (2020). *Subjectification, the Subject, and the Self*. Docupedia-Zeitgeschichte.

Zakeri, A., & Roshanfekr, P. (2024). Ociological typology of Gen Z: A critique of generationism. *Cultural Studies and Communication*, *20*(76), 31-59. [In Persian] https://doi.org/10.22034/jcsc.2024.2032585.2752

Zokaei, M. S. (2024). *The Art of Conducting Qualitative Research: From Problem Identification to Writing* (4th ed.). Agah Publishing. [In Persian]

Inquiry, *8*(4), 777-795. https://www.jstor.org/stable/1343197

Gbadeyan, B. T., & Altan Bayraktar, U. (2023). Influence of social media on the behavioral formation of digital natives: A moderation approach. *Journal of Law and Sustainable Development*, *11*(10), 1-24. https://doi.org/10.55908/sdgs.v11i10.1334

Ghaem, M. M. (2002). Digital democracy and electronic government: Politics and government in the age of information and communication technologies. *Social Sciences Letter*, *19*(19), 227-259. [In Persian] https://jnoe.ut.ac.ir/article_10529.html

Giddens, A. (1999). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age* (N. Movafaghian, Trans.). Ney Publishing. [In Persian]

Hashemi, S., Ashtari, A., & Rahmani Khalili, E. (2025). Meta-analysis of global studies of Genaration Z in 2023. *Sociological Cultural Studies*, *16*(1), 361-404. [In Persian] https://doi.org/10.30465/scs.2024.48587.2846

Jayatissa, K. A. D. U. (2023). Generation Z-A new lifeline: A systematic literature review. *Sri Lanka Journal of Social Sciences and Humanities*, *3*(2), 179-186. https://doi.org/10.4038/sljssh.v3i2.110

Khosravi, S., Ghorbani, A., Jomeh-Nia, S., & Ebrahimpour, H. (2023). Thematic analysis of the construction of resistance identity among Generation Z. *National Conference on the Prospect of Identity in Contemporary Iran: Challenges and Strategies*, University of Guilan. [In Persian].

Kollarova, S., & Niklova, M. (2025). *The Digital Identity of Generation Z*. Poldruk.

Kozharinova, M., & Manovich, L. (2024). Instagram as a narrative platform. *First Monday*, *29*(3). https://doi.org/10.5210/fm.v29i3.12497

Latour, B. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford University Press.

Miller, P. (2003). *Subject, Domination, and Power* (N. Sarkhosh & A. Jahandideh, Trans.). Ney Publishing. [In Persian]

Mirsepassi, A. (2009). *Ethics in the Public Sphere*. Sales Publishing. [In Persian]

Nouri, Z. (2022). *An Overview of the Psychological Dimensions and Lifestyle of Generation Z*. Buka Publishing. [In Persian].

Paganelli, M. (2024, July). *Identity Construction and Representation in the igital agAe: A Gen Z Social Media Perspective*. ResearchGate. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.13073.95846

Parsakia, K., Rostami, M., Darbani, S. A., Saadati, N., & Navabinejad, S. (2023). Explaining the concept of generational disconnection in the study of